

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

ETT NATIONALROMANTISKT MISCHMASCH

En analys av debatten kring ISTs huvudkontor

Sofia Henriksson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen med huvudområdet kulturvård med inriktning mot bebyggelseantikvarisk verksamhet

2020, 180 hp

Grundnivå

2020:7

ETT NATIONALROMANTISKT MISCHMASCH

En analys av debatten kring ISTs huvudkontor

Sofia Henriksson

Handledare: Ola Wetterberg

Examensarbete 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program, 180 hp

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

<http://www.conservation.gu.se>
Fax +46 31 786 4703
Tel +46 31 786 0000

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2020

By: Sofia Henriksson
Mentor: Ola Wetterberg

A national romantic mishmash – An analysis of the debate on IST's main office

ABSTRACT

The aim of this study is to examine an architectural debate surrounding two planned buildings in Växjö, Sweden. The different views of architects and non-architects come into focus. Critical discourse analysis is used to examine texts in Swedish press as well as technical journals. The study focuses on answering two main questions: (1.) What arguments are used and how are they used? And (2.) Which architectural elements are the focus of the critiques (and which are not)?

The first part of the study gives an introduction by discussing previous research, explaining the method used and giving background to the planned building-project. The analysis is split up in two parts. First, key-texts from the debate are analysed closely and individually using critical discourse analysis. Second, the debate is analysed more in its entirety. Different themes are identified and discussed. Lastly, the analysis is summarized.

The results and the analysis are not separated but are entwined throughout the study. The study concludes that there are many differences between the views and ideas of architects and non-architects. Generally, the non-architects appreciate new traditional architecture and among architects it is considered tabu. This outcome aligns with previous research on the subject. The architects that partake in the debate generally use arguments based in the materiality of the buildings while the non-architect also use arguments involving human emotional experience. Architecture is very much discussed as something that is mainly about exteriors, not interiors. Discussions about sustainability is exceptionally absent while discussions about aesthetical and technical aspects are present throughout the debate.

Title in original language: Ett nationalromantiskt mischmasch – En analys av debatten kring ISTs huvudkontor

Language of text: Swedish

Number of pages: 58

Keywords: architectural debate, critical discourse analysis, Växjö, architects

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—20/7—SE

Tack

Tack till min handledare Ola Wetterberg som trots att vi inte kunde ha några fysiska möten har lyckats hjälpa mig genom sin uppmuntran och stora kunskap. Tack till min familj och mina vänner för att ni är mina flitigaste läsare och aldrig tvivlar på mina förmågor. Tack till arkitekt Ola Broms Wessel för att han så vänligt låtit mig använda hans bilder och illustrationer i uppsatsen. Tack till Samuel Palmblad som tog sig tid att svara på mina frågor. Jag vill också ge ett extra tack till min opponenter Sandra Kärsmyr för att ha försett mig med värdefulla kommentarer och förslag på ändringar.

Våren 2020
Sofia Henriksson

Innehåll

Inledning	12
Syfte och frågeställning	12
Tidigare forskning och litteratur	13
Arkitekturkritik och debatt	13
Skillnader i experters och lekmäns värdering av arkitektur	14
Diskussion om några begrepp.....	17
Traditionell och modern arkitektur	17
Allmänhet och lekmän	17
Metod och teori	18
Arkitektur	18
Thomssons lodräta och vågräta analys	19
Diskursanalys	19
Faircloughs kritiska diskursanalys	20
Modalitet.....	21
Transivitet	21
Intertextualitet	21
Tillämpning av metod	22
Reflexivitet	22
Projektets bakgrund.....	24
Sigfridshäll	26
Byggmästaren	27
Riksintresset Växjö stad	28
Byggplanernas kronologi	29
Nyckeltexter ur debatten.....	30

Tematisk sammanställning av debatten	41
Fula lådor och vacker klassicism	41
Kejsaren är naken (fult och enformigt)	43
Ideologisk kamp	44
Skala och proportion	45
Autenticitet och pastischer	47
Arkitektur kopplat till identitet	48
Hållbarhet och bevarande	49
Sammanfattande diskussion	50
Käll- och litteraturlista	53
Muntliga källor	55
Undersökningens analysmaterial	55
Figurförteckning	58

Inledning

”Det är ärligt talat obegripligt att den här sortens eftergivna, nedlåtande historiserande lever kvar någonstans i världen i dag, och jag tycker det är djupt deprimerande att detta byggs i Sverige”¹

Våren 2016 annonserade IT-entreprenören Björn Sundeby att han planerade att uppföra två storstilade byggnader i ”1890-talsstil” i Växjö. Byggnaderna skulle likna bostadshus på Strandvägen i Stockholm. Strax därefter började reaktionerna strömma in från arkitekter som motsatte sig projektet. Ovan citeras den amerikanska arkitekten Robert McCarter när han uttalar sig om projektet. Det råder inga tvivel om hur negativt McCarter känner inför bygget. Även andra arkitekter har reagerat negativt på projektet medan positiv respons har kommit från framför allt lekmän. Mitt intresse för projektet uppstod gradvis under min utbildnings gång då det kom på tal under olika föreläsningar. Bland annat hade vi en föreläsning med en restaureringsarkitekt som ansåg att byggnaderna var ”någon sorts arkitektur, men inte bra arkitektur”.

Historiska tillbakablickar är inget nytt inom arkitektur, samtidigt finns det kritik mot att uppföra byggnader med äldre tiders formspråk. Inom kulturvården har jag märkt en ambivalens till att exempelvis rekonstruera byggnader då de kan uppfattas brista i autenticitet och ”lurar” betraktaren att tro att byggnaden är något den inte är. Dock visar forskning att allmänheten har en större uppskattning för nya byggnader som byggs i gammal stil och inom kulturvården idag ligger stort fokus på att ta tillvara allmänhetens synpunkter. Här gör sig debatten om projektet i Växjö relevant även för en kulturvårdare. Att undersöka ett projekt som försvaras av lekmän men som väcker negativa reaktioner bland arkitekter är värt att undersöka.

Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka debatten rörande ISTs planerade kontorsbyggnader i Växjö samt att klargöra hur olika aktörer förmedlar sina uppfattningar om arkitektur och vad som utgör bra eller dålig arkitektur. Uppsatsens frågeställningar är följande:

- Vilka argument används och hur förmedlas dessa argument?²
- Vilka aspekter av arkitekturen fokuseras kritiken på (och vilka fokuseras inte på)?

¹ McCarter, Robert. *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*. FORM. 2016:6, s. 90–91
<http://www.arkitekturupproret.se/wp-content/uploads/2015/05/22Djupt-deprimerande-att-detta-byggs-i-Sverige22-FORM-62016.pdf>

² Med *hur* argumenten förmedlas menas med vilken säkerhet de förmedlas, vem som ges agens, vilka ord som används med mera. Denna fråga är kopplad till kritisk diskursanalys.

Tidigare forskning och litteratur

Arkitekturkritik och debatt

Det finns rikt med forskning inom arkitekturkritik och arkitekturdebatt. Som jag ser det behandlas ofta ämnet ur ett historiskt perspektiv. Jag själv har valt att fokusera på en mer samtida debatt.

Eva Eriksson är en av de främsta i Sverige inom forskningsområdet arkitekturkritik. Hon är konstvetare, arkitekturhistoriker och arkitekturkritiker i dags- och fackpress. I sin doktorsavhandling *Mellan tradition och modernitet – Arkitektur och arkitekturdebatt 1900–1930* fokuserar hon på svensk arkitekturs relation till tradition och modernitet under tidigt 1900-tal. Hon utgår från arkitekters och kritikers uppfattningar i debatten, parallellt med beskrivningar och tolkningar av det konkreta byggandet i en samhällslig kontext. Eriksson kommer fram till att modernismen har kopplats samman med många goda aspekter som ljus, hälsa, hygien och demokrati. Modernisterna såg sig som samtiden och framtidens representanter. Enligt Eriksson var deras stora misstag att se historia och tradition som någonting överflödigt.³ En liknande kluvenhet till arkitekturen som fanns under tidigt 1900-tal finner man i dagens arkitekturdebatt. Det finns de som vill se en upprepning av gångna tiders formspråk och det finns de som vill se en arkitektur som ”speglar samtiden”.

Anna Ingemark Milos avhandling *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en analys av arkitekturkritik i svensk press* behandlar arkitekturkritik kring två olika byggnader. Kritiken som utgör hennes analysmaterial är från åren 1928, 2007–2008 (Stockholms stadsbibliotek) och 1991–2004 (Moderna museet). Hennes avhandling berör på så sätt mer samtida kritiska diskurser. Hon undersöker kritikernas kvalitetskriterier och uttrycksmedel genom att blanda olika teorier och metoder. Hon skriver följande:⁴

”Eftersom arkitekturkritiken befinner sig i skärningspunkten av flera ämnen och sällan varit föremål för denna typ av närläsning finns ingen etablerad vetenskaplig teori eller metod att förhålla sig till. Tomrummet, eller friheten om man så vill, har för min del resulterat i ett eklektiskt förhållningssätt till teori och metod.”⁵

Ingemark Milos gedigna arbete har fungerat som förebild i min egen uppsats på flera sätt. Bland annat fick jag inspiration att använda Helene Thomssons lodräta och vågräta analys i min metod efter att ha läst hennes avhandling. I avhandlingen kommer Ingemark Milos bland annat fram till att ekonomiska och ekologiska aspekter är frånvarande i de kritiska texterna, vilket hon menar kan tyda på okunskap eller bristande intresse hos skribenter eller läsare. Istället behandlas arkitektur som en konstform där estetiska kvalitéer står i centrum.⁶

³ Eriksson, E. *Mellan tradition och modernitet: arkitektur och arkitekturdebatt 1900-1930*.

⁴ Ingemark Milos, A. *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en analys av arkitekturkritik i svensk press*.

⁵ Ibid s.9.

⁶ Ibid s.194.

Björn Klarqvists artikel *Ett år arkitektur* publicerades i ett temanummer om arkitekturkritik i Nordisk arkitekturforskning år 1994. I artikeln presenterar han sin analys av tidskriften Arkitektur från år 1993. Klarqvist förklarar att det är minst lika viktigt att arkitektur diskuteras och kritiserar utifrån funktionella, sociala och samhällsliga egenskaper, inte bara estetiska och tekniska. Hans mål är bland annat att undersöka om de senaste årens ökade medvetenhet kring långsiktig globalt tänkande reflekterats i arkitekturkritiken. Hans genomgång av arkitekturkritiska artiklar visar dock att ekologiska och sociala aspekter mycket sällan nämns medan fokus ligger på estetiska och tekniska aspekter.⁷ Många år har gått sedan Klarqvists undersökning genomfördes men hans resultat stämmer ändå överens med vad Anna Ingemark Milos kommer fram till i sin avhandling *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en analys av arkitekturkritik i svensk press* som publicerades 2010. Ingemark Milos avhandling är nu tio år gammal och det är värt att undersöka ytterligare om dessa aspekter nämns, där hoppas jag att min egen undersökning kan bidra med någonting.

Skillnader i experters och lekmäns värdering av arkitektur

Arkitekten och arkitekturhistorikern Mark Girouard ger läsaren en genomgång av sin föreläsning på universitetet i Cambridge i texten *Creation or Pastiche? – The Uses and Abuses of Classicism*. Girouard menar att arkitekter kan rita byggnader i exempelvis Le Corbusiers stil än idag men det är inte denna stil som åsyftas med ordet *pastisch* inom arkitektvärlden. Ordet pastisch är synonymt med ett nybygge i klassisk stil, generellt sett klassicism från 1500- till 1700-talet, och det har negativa konnotationer. Dock finns det byggnader av dessa slag som anses ha skapats på ett aningen mer kompetent sätt, vilket gör att det finns de byggnader som benämns som ”bra pastischer” medan en mindre aktad byggnad enbart benämns som ”pastisch”. En pastisch kan bedömas vara olika grader av dåligt men egentligen aldrig som något bra. Girouard anser att synsättet har begränsat klassicismen till att bli något bakåtsträvande och kopierande. Enligt Girouard är klassicismen en kreativ och flexibel stil som har kunnat återkomma och vara relevant under många tusentals år.⁸

I sin bok *The evaluative image of the city* fastslår Jack L. Nasar att historiskt värde utgör en miljö kvalitet för många människor. Historisk betydelse utgör en av många så kallade *likable features*. Noggrann detaljbearbetning och variation kan utgöra en del av förklaringen till varför historiska miljöer uppskattas. En rimlig tanke som följer är att autenticitet också skulle spela en roll då historiska byggnader ofta kan kopplas samman med en viss person eller ett visst sammanhang och att man själv vill uppleva miljön just på grund av dessa associationer. Dock visar Nasars forskning att ny bebyggelse som refererar till äldre byggnadstraditioner aktas av människor i allmänhet. Autenticiteten spelar ingen avgörande roll i huruvida allmänheten uppskattar bebyggelsen, endast uppsynen av att den ser gammal ut räcker.⁹

⁷ Klarqvist, B., *Ett år Arkitektur*, Nordisk arkitekturforskning, 1994, s.15-25.

⁸ Girouard, M., *Creation or Pastiche? – The Uses and Abuses of Classicism*, Journal of the Royal Society of Arts, 134:5354, 1986: s. 80-95

⁹ Nasar, J. L., *The evaluative image of the city*, SAGE, London, 1998 s. 377–401

Den nederländska forskaren J. F. Coeterier har i sin studie *Lay people's evaluation of historic sites* undersökt människors upplevelse av historiska miljöer och jämfört detta med experters värderingskriterier av samma bebyggelse. Experternas kriterier hämtades från bebyggelseantikvarisk litteratur och bekräftades av experter. Han presenterar en rad kriterier och vilken betydelse de har i människors värdering av historiska byggnader. Skönhet utgjorde ett viktigt kriterium för de intervjuade. Skönhet syftade på material, färg och proportion med mera. Material som trä och tegel var generellt uppskattat medan glas, stål och betong ofta refererades till som kalla, döda eller fränstötande. Skönhet kommenterades i högre utsträckning än andra aspekter som till exempel ålder eller ursprung. Information om byggnaden gjorde den inte vackrare men ansågs kunna göra den mer intressant.¹⁰

Coeterier når slutsatsen att experters och lekmäns kriterier för värdering skiljer sig åt på flera punkter. Till exempel är sällsynthet mindre viktigt för allmänhet än experter.¹¹ Om en byggnad sågs som ful av intervjupersonerna hade de gladeligen sett den rivas ner, även om det var den sista i sitt slag.¹² Experter relaterar sällsynthet till hur nära ett objekt är dess ursprungliga tillstånd. För lekmän spelar detta mindre roll. Byggnader behöver inte vara stilrena eller nära sitt ursprungliga tillstånd för att värderas högt. Lekmännen visade på ett stort intresse för historiska byggnader men saknar möjligheter att göra sina röster hörda i planeringssammanhang och deras åsikter tas inte hänsyn till i experternas bedömningar.¹³

I en intervjuundersökning fick arkitekter och lekmän ge sina åsikter om en ny byggnad i historisk stil. Alla sa att de tyckte om byggnaden fram tills att de fick veta att det var en ny byggnad. Då ändrade arkitekterna åsikt och yttrade att de då inte tyckte om byggnaden. När byggnadens uppfattade betydelse förändrades omvärderade arkitekterna sin åsikt. Hos lekmännen fanns inte denna förändring i åsikt före och efter vetskapen.¹⁴

I Catarina Sternudd konstaterar i sin avhandling *Bilder av småstaden – om estetisk värdering av en stadstyp* att det råder en stor skillnad mellan arkitekters och allmänhetens värdering av arkitektur. Genom att utföra enkätundersökningar bland olika grupper av människor i Karlshamn undersöker hon hur småstadsmässig bebyggelse värderas av stadens boende. Hennes avhandling stämmer överens med annan forskning som visar på att människor generellt sett gillar historiska omgivningar.¹⁵ Hennes forskning visar att den övervägande majoriteten av svarande uppskattar småskalig bebyggelse, fasadmateriell som trä och tegel, variation och historisk anknytning i bebyggelsen. Hon konstaterar dock att många även uppskattar ny bebyggelse med traditionellt formspråk. Hon menar att det går att se ett generellt *värderingsmönster* som berör hantverk, färg, grönska, material etc. som gör att

¹⁰ Coeterier, J-F., *Lay people's evaluation of historic sites*. Landscape and Urban Planning, 2002, s.114-116

¹¹ Ibid s.120-121

¹² Ibid s.117

¹³ Ibid s.121

¹⁴ Nasar, J.L., *The evaluative image of the city*, s.69-70, där han refererar till Mash T. A., *Through others eyes. An investigation of architects and non-architects' perception of architecture*, State University of New York, Buffalo, 1993.

¹⁵ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*.

lekmän finner viss miljö estetiskt tilltalande och som gör att de känslomässigt knyter an till den. Sternudd fastlägger även i sin forskning att arkitekter har ett annat värderingsmönster då de i högre utsträckning värderar enkelhet, sparsam färgsättning, framåtblickande arkitektur och material som stål, betong och glas.¹⁶ Hon skriver;

”De tar också avstånd ifrån användande av traditionella förebilder. Det verkar alltså finnas en klyfta mellan de estetiska värderingarna hos den som gestaltar arkitektur och stadsrum och den som använder och lever i de gestaltade miljöerna.”¹⁷

Sternudd identifierar en modernistisk diskurs bland arkitekter där pastischer är tabu och historiska referenser inom arkitekturen starkt ifrågasätts.¹⁸ Hon menar att det bland arkitekter, likt inom varje yrkesområde, finns outtalade och oreflekterade diskurser som kan vara svåra för utomstående att förstå. Att arkitekter inbördes formulerar vad som utgör god arkitektur gör att de därmed framträder som elitistiska.¹⁹ Samtidigt refererar Sternudd till olika arkitekturteoretiska texter som identifierar att det finns olika diskurser inom arkitekturprofessionen där två mycket olika synsätt framträder. En *konstnärlig* och en *demokratisk*. Inom den konstnärliga inriktningen är arkitekten den som bäst känner brukarens behov och det är inte arkitektens uppgift att söka allmänhetens godkännande, istället ses arkitektur som tilltalar de stora massorna som populistisk och av lägre kvalitet. Inriktningen präglas av en elitistisk diskurs. Inom den demokratiska inriktningen är det i kontrast arkitektens uppgift att hjälpa människor förverkliga sina drömmar om sina bostäder där enskilda individers deltagande i skapandeprocessen uppmuntras. Inriktningen betonar arkitekters samhällliga ansvar och bejakar allmänhetens åsikter om vad som utgör en bra miljö.²⁰

Sternudd konstaterar att arkitekter under sin utbildning ofta får en förändrad uppskattning av arkitektur. *Skönhet* nedtonas som kopplat till arkitekturens kvalitéer.²¹

”Arkitekter talar hellre om arkitektonisk kvalitet än om skönhet. Det vidare begreppet omfattar dels andra aspekter än den estetiska, men omfattar också kvaliteter som uppfattas av andra sinnen än synen. Akustik, ytstruktur, lukt och temperatur är faktorer som kan påverka den arkitektoniska kvaliteten men som inte syns på en bild.”²²

Kontextuell bakgrund som omger en byggnad kan förhöja dess värde. Arkitektutbildningen för med sig en smakfostran där studenten lär sig konnotationerna som präglar yrkets estetiska diskurs.²³

¹⁶ Ibid s.135–137

¹⁷ Ibid s.137

¹⁸ Ibid s.173

¹⁹ Ibid s.138

²⁰ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*, s.140–141.

²¹ Ibid s.149 ff.

²² Ibid s.19.

²³ Ibid s.149 ff.

Diskussion om några begrepp

Traditionell och modern arkitektur

Så här skriver Catharina Sternudd om traditionell och modern arkitektur:

”Att en byggnad är traditionell kan betyda att den är uppförd i enlighet med ett vedertaget sätt att bygga liknande hus. [...] Ordet *traditionell* som beskrivning av ny arkitektur syftar på att arkitekten varken försöker likna byggnader från de senaste decennierna eller finna ett helt nytt formspråk – den associerar till ickemodern arkitektur från någon annan tid och ibland någon annan plats. Ofta används dikotomin traditionell/modern där *modern* avser modernistisk eller tydligt samtida arkitektur medan traditionell får omfatta alla övriga kända formspråk. När begreppet används i avhandlingen är därför själva sedvänjan, traditionen, inte det centrala. Istället är det själva formspråket som kallas traditionellt [...] oavsett byggnadens ålder.”²⁴

Det finns såklart andra sorters hänvisningar till samma sorts arkitektur i debatten. Bland annat ”refererande stil”, ”historiserande stil”, ”historisk stil”, ”klassisk stil” och så vidare, det verkar heller inte finnas någon tydlig skillnad i benämningarna mellan ”modern arkitektur” och ”modernistisk arkitektur” i debatten. Jag har själv valt att använda uttrycket som används i texten jag analyserar eller bearbetar för att undvika omtolkningar av vad författaren menar. Dock utgår jag från begreppen *traditionell* och *modern* arkitektur för att göra min sammanfattande diskussion.

Allmänhet och lekmän

Begreppet *allmänhet* används efter Sternudds formulering:

”Med allmänhet avses enligt i dagligt tal de flesta medborgare i ett samhälle – en stor grupp människor som har det gemensamt att de inte är styrande och alltså inte har makt.”²⁵

Ordet allmänhet används omväxlande med *lekmän* (de som inte tillhör gruppen arkitekter i uppsatsen). Jag använder även ibland *allmänhet* och *lekmän* som ett generaliserande begrepp där jag innefattar författarna till texter som försvarar projektet tillsammans med andra samhällsmedborgare. Textförfattarna har troligen ett större intresse för arkitektur och för projektet än de flesta men då de delar samma tanke- och värderingsmönster som den breda allmänheten²⁶ menar jag att det finns en generaliserbarhet.

²⁴ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*, s.22.

²⁵ Ibid.

²⁶ Se uppsatsens avsnitt *Experters och lek mäns värdering av arkitektur*, (s.14 ff.).

Metod och teori

Arkitektur

Konstvetaren och arkitekturhistorikern Eva Eriksson skriver att hon ser arkitektur som ett samspel mellan en konkret materiell verklighet och ärvda idéer och ideal som är dominerande inom yrkeskulturen. Även den arkitekturkritiska debatten i sig driver fram smakförändringar och nya intresseriktningar som påverkar arkitekturen.²⁷ Jag sympatiserar med Erikssons syn på arkitektur. Sådär uttrycker sig filosofen Hans-Georg Gadamer (1900–2002) om arkitektur:

”A building is never primarily a work of art. Its purpose, through which it belongs in the context of life, cannot be separated from itself without losing some of its reality. If it has become merely an object of the aesthetic consciousness, then it has merely a shadowy reality and lives a distorted life only in the degenerate form of an object of interest to tourists, or a subject for photography.”²⁸

Arkitektur kan inte endast bestå av estetiska aspekter. Olikt andra konstformer så präglas arkitektur av dess funktionella aspekt. Vitruvius gav uttryck åt detta för över 2000 år sedan, enligt hans verk *Tio böcker om arkitektur* ligger arkitekturens kärna i en balans mellan hållbarhet (*firmitas*), funktion (*utilitas*) och skönhet (*venustas*). Jag håller med om Gadamers uttryck och i den här uppsatsen kommer jag utgå från ett brett perspektiv på arkitektur. Nationalencyklopedins definition av arkitektur lyder:

”Arkitektur [...], byggnadskonst. Termen avser i vidsträckt betydelse allt mänskligt byggande, i mer avgränsad mening byggnader av särskild dignitet eller konstnärlig ambition. Den innefattar då också byggnadskonsten som disciplin och kunskap.”²⁹

Arkitekten Björn Klarqvist skriver i sin text *Ett år Arkitektur* om hur Nationalencyklopedins definition av arkitektur speglar ett för snävt synsätt som åskådliggör att arkitektur ibland begränsas till att gälla ett elitistiskt urval av byggnader. Han menar också att detta leder till följdfrågan vem som utser vilka byggnader som ska höra till *arkitektur*. Det kan också uppstå problematik när man frågar vad som innefattas av begreppet. Är det bara stommen och fasaden? Ingår rummen inuti byggnaderna? Ingår rummen utanför (dvs. gata, torg, park etc.)? Ingår funktionen av dessa rum? Hur ingår människors relationer till byggnaderna?³⁰ Jag ansluter mig till Klarqvist resonemang och anser att spännvidden för vad som innefattas i arkitektur är mycket stor, jag menar också att människors identitet och relation till byggnaderna som omger dem är en viktig aspekt av arkitektur. Som Klarqvist förklarar är även ekologiska aspekter, till exempel en byggnads hållbarhet, någonting som allt för sällan diskuteras eller kritiserar.

²⁷ Eriksson, E. *Mellan tradition och modernitet - Arkitektur och arkitekturdebatt 1900–1930*, s.28.

²⁸ Arnold, D. (ed.), “The Ontological Foundation of the Occasional and the Decorative”, i *Reading Architectural History*, s.84.

²⁹ *Nationalencyklopedin*, arkitektur. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/arkitektur> (hämtad 2020-06-01)

³⁰ Klarqvist, B., *Ett år Arkitektur*, Nordisk arkitekturforskning, 1994, s.15-25.

Thomssons lodräta och vågräta analys

Heléne Thomsson har utvecklat en metod för att analysera intervjumaterial. Denna uppsats tar stöd i Thomssons analysmodell men appliceras här istället på artiklar. Metoden är uppdelad i två delar, en lodrät och en vågrät analys. Den lodräta analysen handlar om närläsning av texter. Här ska gärna varje text analyseras för sig men vid en större mängd material kan man välja ut nyckeltexter och analysera dem. Dessa ska väljas ut med noggrannhet och reflektion. Syftet med nyckeltexter är att få en fördjupad förståelse för materialet.³¹

Vid genomläsning av de enskilda texterna besvaras frågor som utarbetades vid första läsningen. Svaren noteras separat från själva artiklarna och därmed kan man skapa en sorts översikt över de sammantagna svaren på frågorna. Efter varje artikel görs en kort summering som läggs till i artikelöversikterna.³²

Den vågräta analysen görs efter genomgången av texterna en och en. Nu analyseras frågor och fenomen tvärs över samtliga, eller i alla fall flertalet, texter. Artiklar som berör samma tema/fråga kan nu analyseras i en textmassa. Vid sammantagen läsning av vad olika människor har att säga om ett visst tema/problem/etc. kan man bilda en bredare uppfattning om vad människor *kan* tänka och tycka kring det. Och man kan också ställa sig större frågor som; vad framkommer av den sammantagna texten? Framkommer fenomen och trender?³³

För denna uppsats passar det mycket bra att använda Thomssons lodräta och vågräta analysmodell. Det rör sig om 21 stycken texter eller delar av texter som inkluderats i den senare vågräta analysen, dock har det varit nödvändigt att välja ut nyckeltexter (istället för samtliga) som beskrivits och kommenterats i den lodräta analysen. Nyckeltexterna som valts ut presenteras i kronologisk ordning.

Diskursanalys

Jag har valt att ta hjälp av diskursanalys som både teori och metod. Ordet diskurs är ett mycket vanligt förekommande begrepp inom olika sorters sammanhang och används ofta utan närmare definition. Gemensamt brukar vara att begreppet inrymmer en idé om att människors språkanvändning är strukturerad i mönster som vårt tal följer när vi agerar inom olika sociala sammanhang.³⁴ Centralt inom diskursanalytisk forskning är den uppfattning om att det finns olika regler som styr vad människor uttrycker och hur de uttrycker sig. Vilka "glasögon" har människor på sig när de ser på världen? Både arkitektur och arkitekturdebatt kan sägas vittna om rådande diskurser. Hur människor talar och vad de talar om är ledande i diskursanalys. Ord är inte neutrala eller med en oföränderlig definition, inte heller är de aspekter som vi anser vara av vikt inom ett visst sammanhang neutrala.³⁵

³¹ Thomsson, H., *Reflexiva intervjuer*, 2010, s.151–152.

³² Ibid s.154.

³³ Ibid s.156.

³⁴ Winther J., *Diskursanalys som teori och metod*, s.7.

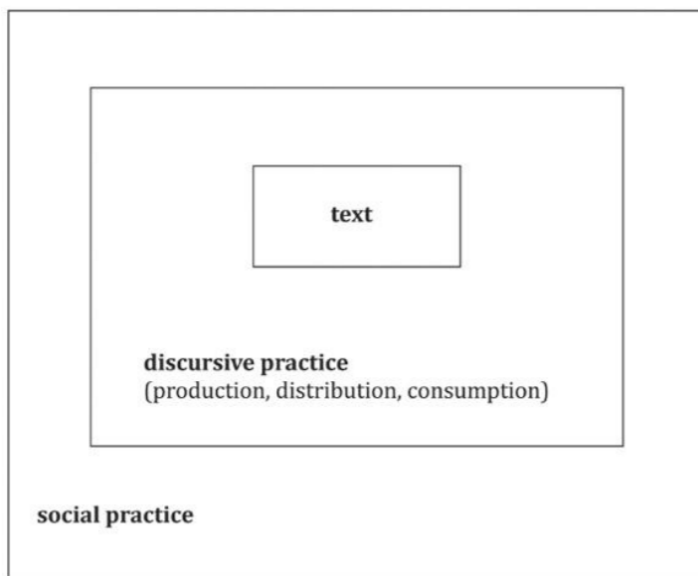
³⁵ Söderqvist, L., *Att gestalta välfärd från idé till byggd miljö*, s.13–14.

Faircloughs kritiska diskursanalys

Norman Fairclough är en av de främsta idébärarna inom kritisk diskursanalys. År 1989 gav han ut boken *Language and power* vilket blev början på formandet av hans tredimensionella analysmodell. Faircloughs angreppssätt är en textnära språkanalys som innehåller flertalet olika begrepp varav vissa kommer användas i denna uppsats (dessa kommer förklaras närmare under *Analytiska medel och begrepp*).

I grunden försöker Fairclough genom sin modell koppla samman tre olika traditioner; lingvistikens detaljerade textanalys, makrosociologisk analys av sociala praktiker (innefattar Foucaults teorier om social praktik) och mikrosociologisk tolkning inom disciplinen sociologi (mer specifikt etnometodologin och samtalsanalys).³⁶ Genom textanalys undersöker Fairclough hur diskursiva processer kan avläsas i olika texter men Fairclough menar att enbart textanalys inte räcker för att få en tillräckligt nyanserad bild av texternas plats i samhällliga och kulturella strukturer och processer. Det krävs även social analys.³⁷

Fairclough menar att varje fall av språkbruk är en *kommunikativ händelse* som har tre olika dimensioner som bör undersökas: den är en *text* (tal, skrift, bild eller en blandning), den är en *diskursiv praktik* (produktionen och konsumtionen av texten) och den är en *social praktik* (det större sammanhanget som texten är del av).³⁸

Figur 1: Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys.

För att analysera den första dimensionen kan det vara relevant att kolla på textens ordval, grammatik, hur identiteter skapas genom språk, metaforer etc. För att undersöka diskursiv praktik gäller det att titta på sociala faktorer runt produktionen och konsumtionen av texten. Den diskursiva praktiken påverkar sociala identiteter och relationer vilket sedan formar den

³⁶ Winther J., *Diskursanalys som teori och metod*, s.71–72.

³⁷ Ibid s.74.

³⁸ Ibid s.74.

sociala praktiken. Det är på denna sista dimension som Fairclough anser att kritisk diskursanalys inte är en tillräcklig analysmetod eftersom den består av både diskursiva och icke-diskursiva element. Här krävs utöver kritisk diskursanalys någon sociologisk teori samt kulturteori för att få en bättre förståelse för det bredare sammanhanget.³⁹

För att få en större förståelse för textens helhet och även specifika texters fokus och struktur är det relevant att använda textanalysdelen av Faircloughs modell. Syftet med uppsatsen är att identifiera på vilka av arkitekturens aspekter fokus ligger i debatten samt att identifiera argument och med vilken säkerhet argumenten framförs. För att möta syftet är första dimensionen i Faircloughs modell högst relevant. Här blir även begreppen modalitet, transivitet och intertextualitet relevanta.

Modalitet

Modalitet är ett begrepp som används av Fairclough för att analysera talarens grad av instämmande i en sats. Det vill säga graden av affinitet med uttalandet. Meningen ”Dagens hus är fula” har hög affinitet, det uttrycks med stor säkerhet. Meningen ”*Jag tycker* dagens hus är fula” har en låg affinitet. Även tillägg i en mening som exempelvis ”liksom” eller ”lite” ger ett påstående en lägre grad av affinitet.⁴⁰

Sanning är ett slags modalitet.⁴¹ ”Arkitektur *ska* spegla samtiden” är en mening där talaren fullständigt instämmer i sitt påstående och framställer det som sann och bestämd kunskap. Detta kan jämföras med ”Arkitektur *ska gärna* spegla samtiden” som har en lägre affinitet. Att uttrycka sig med den höga graden av affinitet och inta en expertroll kan påverka talarens position att ge tillåtelse. ”Byggnaden ska spegla samtiden och gör den *kan* den byggas på den här platsen” är ett exempel på detta.

Transivitet

Vid analys av *transivitet* ser man på hur händelser och processer förbinds med subjekt eller objekt. Genom transivitet kan man se på hur subjekt eller objekt ges eller fråntas ansvar för handlingar.⁴² I meningen ”Nuförtiden byggs fula hus” finns ingen agent i handlingen, vi vet inte vem som är ansvarig för handlingen eller varför det är på detta sättet. Meningen ”Dagens arkitekter ritar fula hus” ger tydlig agens åt arkitekter som grupp i byggandet av fula hus.

Intertextualitet

Med intertextualitet åsyftas att varje kommunikativ händelse (fall av språkbruk) bygger på tidigare kommunikativa händelser. Det går aldrig att börja om från början, det går aldrig att undvika användning av ord som andra använt. *Manifest intertextualitet* är när en text uppenbart bygger på tidigare texter genom att de refererar till dem.

³⁹ Ibid s.74-75.

⁴⁰ Ibid s.87-88.

⁴¹ Ibid s.88.

⁴² Ibid s.87.

Tillämpning av metod

I den lodräta analysen har ambitionen varit att göra enskilda analyser av så många texter som möjligt i debatten och att få med texter från så många olika personer som möjligt. Urvalet har gjorts allt eftersom, och ibland har artiklar som till stor del består av tidigare framförda argument uteslutits. I de enskilda analyserna har dessa frågor ställts till varje nyckeltext:

- Vem pratar?
- Vad är personens intention?
- Var ligger fokus i artikeln?
- Görs någon grupp/individ till agent? (transivitet)
- Hur kommenteras eventuella agenter?
- Med vilken säkerhet uttrycks personens uppfattningar? (modalitet)
- Vad förmedlar textens vokabulär och metaforer?
- Finns det identitetsskapande i texten?

Ibland har svaret på alla frågor inkluderats i analysen och ibland har vissa svar inte skrivits med då de inte bidrar till vad som gör texten mest intressant. Frågorna har utformats utifrån uppsatsens specifika syfte. Detta stämmer överens med Winther Jørgensen & Phillips, som fastslår att analysmetoden för diskursanalys bör anpassas efter problem, syfte och frågor i det specifika projektet.⁴³

I urvalet av analysmaterial har jag valt texter som publicerats i svensk press eller facktidskrifter. Artiklar som enbart beskriver projektet men där ingen blir intervjuad eller som inte tillför någonting till debatten har exkluderats. Detta är alltså inte en analys av hur projektet framställts i media överlag utan fokuset ligger på vad olika aktörer har för uppfattningar. Det finns med texter i analysen som jag anser tillhör debatten som uppstått till följd av projektet även om de inte nämner själva projektet. Dessa är Olof Thedins svarstext *Arkitektur är mer än bara yta* i Smålandsposten samt ledarredaktionens svar på Thedins text. Också värt att nämna är att jag är medveten om två debattartiklar som publicerats av Smålandsposten men som ligger bakom en betalvägg, därför har dessa uteslutits ur analysen.

Reflexivitet

Fairclough diskuterar i *Discourse and social change* hur diskursanalysens resultat beror på forskarens tolkning vilken vilar på hans erfarenheter och möjligheter att känna till diskurser inom undersökningsområdet.⁴⁴ Forskaren måste arbeta med medvetenhet om sin egen tolkningshorisont. Detta framhävs av bland annat Lisbeth Söderqvist i hennes diskursanalytiska forskningsstudie *Att gestalta välfärd – från ide till byggd miljö*⁴⁵ och Anna Ingemar Milos i hennes avhandling *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en*

⁴³ Ibid s.84-85.

⁴⁴ Fairclough, N., *Discourse and social change*, s.214.

⁴⁵ Söderqvist, L., *Att gestalta välfärd från idé till byggd miljö*, s.15.

analys av arkitekturkritik i svensk press. ⁴⁶ Det är viktigt att jag som blivande bebyggelseantikvarie, i min roll att undersöka debatten, har insikt om min egen tolkningshorisont. Den tolkning min analys resulterar i kommer i någon mån att färgas av mina tidigare erfarenheter och upplevelser. Resultaten kommer även påverkas av hur känslig min förmåga är att orientera mig i debattens diskurser som finns inom två helt polariserade åsiktsvärldar. Det är här jag vill framhäva att detta är någonting mycket nytt för mig. Jag är inte arkitekt och även om jag genom min utbildning läst en del om arkitekturkritik har detta ofta varit med ett historiskt perspektiv. Mer nutida arkitekturkritik har inte varit någonting jag tidigare utforskat. Därför har det varit av yttersta vikt att använda mig av tidigare forskning för att kunna förstå vissa diskurser och normer som outtalat finns i debatten. Jag har heller inte varit insatt i diskurser rådande bland, framför allt, medlemmar i Arkitekturupproret.⁴⁷ Detta har skapar svårigheter för mig att tolka undersökningsmaterialet men det har dessutom fört med sig en distansering till debatten vilket också har hjälpt mig.

⁴⁶ Ingemark Milos, A., *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en analys av arkitekturkritik i svensk press*, s.65.

⁴⁷ Arkitekturupproret är en ideell förening vars främsta syfte är att framföra uppfattningen att ny bebyggelse ska uppföras med samma stil som för cirka 100 år sedan. De har idag över 43 000 medlemmar. Medlemmar i föreningen deltar i debatten.

Projektets bakgrund

Växjöbaserade företaget IST planerade för uppförandet av två nya huvudkontorsbyggnader. IST är ett företag som levererar system och tjänster till skolundervisning. Företagets grundare Björn Sundeby startade företaget 1982.⁴⁸ Sundeby har starka åsikter om arkitektur och när det var dags att börja göra upp planer inför nya huvudkontorsbyggnader spelade han en stor roll i utformningen av byggnaderna. Han tycker att 1890-talet var en av svensk arkitekturs glansperioder och hans kanske främsta inspirationskälla är byggnader på Strandvägen i Stockholm. Han ville inte ha en byggnad i modern stil då han anser att de ofta består av ”fyrkantiga, fula lådor”. Sundeby inspirerades även av sina resor runt om i Europas storstäder och han är själv bosatt i Schweiz. Byggnaderna ska inte enbart hushålla IST utan de ska också inrymma lägenheter. Eftersom Sundeby ofta åker till Växjö vill han själv ha en övernattningslägenhet där. Projektet kommer enligt Sundeby att kosta mer än ett konventionellt bygge men i en intervju med podcasten *Kapitalet* säger han; ”Jag behöver inte tjäna sista kronan på detta, bara det blir som jag vill”.⁴⁹

Enligt Sundeby var det mycket svårt att hitta en arkitekt som ville ta sig an projektet.⁵⁰ Men 2012 kom arkitekt Ola Broms Wessel, VD för arkitektkontoret Spridd, att antas som projektets arkitekt. Broms Wessel är aktiv i debatt om stadsbyggnad och arkitektur. Han har vid upprepade tillfällen uttryckt att han hoppas att bygget kommer ge upphov till debatt om dagens byggande som präglas av besparings- och effektivitetskrav. På Spridds hemsida kan man läsa om de planerade byggnaderna:

”Intentionen med projektet är att ta upp kvaliteter i form av materialitet och detaljering som man finner i det sena 1800-talets arkitektur. En tid då praktbyggnader som husen på Strandvägen i Stockholm ritades av bla Isak Clason liksom tidigare verk av t.ex. Boberg som Gävle brandstation eller Centralposthuset i Stockholm. [...] Influenser från kontinentens arkitektur blandas med en anglosaxisk tradition. Framträdande hus från tiden präglas av högkvalitativt hantverk och en rik detaljering och en stark materialitet ofta med sten och tegelfasader.”⁵¹

Projektet ska inneha kvaliteter i form av materialitet och detaljering. Detta stämmer överens med Björn Sundebys uppfattningar om att dagens arkitektur saknar dessa kvaliteter. Det kan tolkas som att byggnaderna inte kommer att efterlikna ett specifikt hus utan kommer utformas med generella drag från olika arkitekturstilar och traditioner. På Spridds hemsida finns exempel på tre hus som tycks ha inspirerat bygget. Isak Clasons Thaveniuska huset på Strandvägen i Stockholm⁵², som är utfört i renässansstil samt Bobergs tidiga verk Gävle brandstation och Centralposthuset i Stockholm. Gävle brandstation (uppfört 1890–1891) och

⁴⁸ IST. *Om IST*. <https://www.ist.com/sv/om-ist> (Hämtad 2020-05-13).

⁴⁹ Thunqvist, J., *Entreprenören som muckar med Sveriges arkitekter*, *Kapitalet* (podcast). 2016-04-03.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Det finns en bild som visar en jämförelse mellan fasadutsnitt på en av ISTs byggnader och Thaveniuska huset på Spridds hemsida.

Centralposthuset i Stockholm benämns ofta som två exempel som visar på den tidiga jugendarkitekturen i Sverige.⁵³

Projektet består av två delar som berör olika fastigheter, kv Växjö 11:5 (Sigfridshäll), som på situationsplanen är den översta av de två byggnaderna samt Byggmästaren 14, 17 och 18 (kv Byggmästaren) som syns nederst. Sigfridshäll är omkring 7000 kvm och kommer innehålla kontor och restaurang. Byggmästaren är på omkring 14 000 kvm och kommer innehålla bostäder, butiker och kontor. Parkeringar i anslutning till byggnaderna ska tillkomma i form av parkeringshus med två plan under hela kvarteret.⁵⁴

Figur 2: Situationsplan som visar de två byggnadernas placering i förhållande till närmsta omgivningen.

⁵³ Statens fastighetsverk. *Centralposthuset*. shorturl.at/nCJPX (Hämtad 2020-05-13) ; Wikipedia. *Gävle brandstation*. 2019-06-16 https://sv.wikipedia.org/wiki/G%C3%A4vle_brandstation (Hämtad 2020-05-13).

⁵⁴ Spridd. *Fiktionens arkitektur – materialitet och hantverk*. 2016-04-28. <http://www.spridd.se/nyheter/2016/4/28/fiktionens-arkitektur-materialitet-och-hantverk> (Hämtad 2020-05-13).

Sigfridshäll

Fasaden planeras att utföras i kalksten från Öland och Europa.⁵⁵ Det första som slår en då man ser bilden på byggnaden (se figur 3) är möjligtvis dess torn och rundade hörn. Den översta av de fem våningarna är indragen med en terrass som definieras genom en balustrad i ljusare ton än resten av byggnaden. Byggnadens fasad bryts av genom några mindre och ett större tornliknande element. Fasaden präglas av ett stort antal fönster och nedersta våningen markeras mot resten av fasaden då den är utförd i ljusare sten. Den sluttande tomten gör att våningen ligger i souterräng.

Figur 3: Illustration över en av byggnaderna som planeras uppföras.

Figur 4: Fasaddrättning över en av de planerade byggnaderna.

⁵⁵ Ibid.

Byggmästaren

Byggmästaren är utformad i en sammanhållen kvartersform där det bildas en innergård. Likt Sigfridshäll planeras fasaderna att utföras i kalksten från Öland och Europa.⁵⁶ Nordvästra hörnet är markerat i form av ett avrundat torn. Takvåningen är även på denna våning inskjuten med en terrass och består långa rader med takkupor. Nedersta våningen består bland annat av en arkad och enligt Spridds hemsida finns därbakom butiker och kaféer, samt en portik till innergården. Fasaden mot Inglestadsvägen består i tre olika delar som alla har variationer på samma motiv. Till exempel fönsterindelning, valvformer och takkupor.⁵⁷

Figur 5: Illustration över en av byggnaderna som planeras uppföras.

Figur 6: Fasadrättning över en av de planerade byggnaderna.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Se gärna fler bilder på byggnaderna på Spridds hemsida; <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren>.

Riksintresset Växjö stad

De centrala delarna av Växjö utgör ett riksintresseområde. Motiveringen till riksintresset lyder; ”Stifts- och residensstad av medeltida ursprung med dominerande domkyrkoområde och successivt framvuxen rutnätsplan som speglar stadsutvecklingen under 1600- och 1800-talen. (Skolstad)”⁵⁸ Riksintresseområdet tar sig i uttryck genom områdets olika tidslager som tillkommit efter att staden vid flertalet tillfällen råkat ut för bränder och behövdes byggas upp på nytt. Riksintressets uttryck har även tillkommit i form av 1600-talets stadsplanering i rutnät som successivt vuxit fram. Stadskärnan har präglats som stift- och residensstad, som skolstad och som regionalt centrum. Senempirestadens låga och ofta putsade bebyggelse har vuxit ut med fondbyggnader genom 1800-talets esplanadstad och skapat en distinkt övergång mellan landsbygd och rutnätsstad.⁵⁹

I en kulturhistorisk utredning kommer antikvarien Samuel Palmblad vid Smålands museum fram till att de flesta av byggnaderna på de berörda fastigheterna inte har kulturhistoriskt värde av den dignitet att de måste bevaras. Dock menar han att byggnaden på fastigheten Byggmästaren 18 innebär ett dilemma. Byggnaden kommer att rivras om projektet genomförs. Byggnaden som uppfördes 1932 utstrålar trots dåtidens funkisgenombrott tidstypiska drag för 1920-talet. Landstinget som övertog fastigheten 1976 begärde rivning år 2009 men nekades bland annat på grund av att Smålands museum yttrat att byggnaden är kulturhistoriskt värdefull.⁶⁰ Området kring Byggmästaren 18 har under efterkrigstiden utsatts för kraftiga förändringar och otaliga byggnadsverk har rivits, däribland Östergårds herrgård.⁶¹ Byggnaden är nu en solitär som påvisar hur den äldre herrgårdsmiljön såg ut. Byggnaden är idag förfallen och tomten är igenvuxen. Därmed är den också mycket undanskymd från gatuvyerna. Smålands museum kommer inte att driva någon bevarandefråga kring byggnaden.⁶²

Figur 7: Bilden visar huset på byggmästaren 18, en solitär som påvisar den äldre bebyggelsestrukturen i området. Bilden är tagen ur Palmblads kulturhistoriska utredning från 2015.

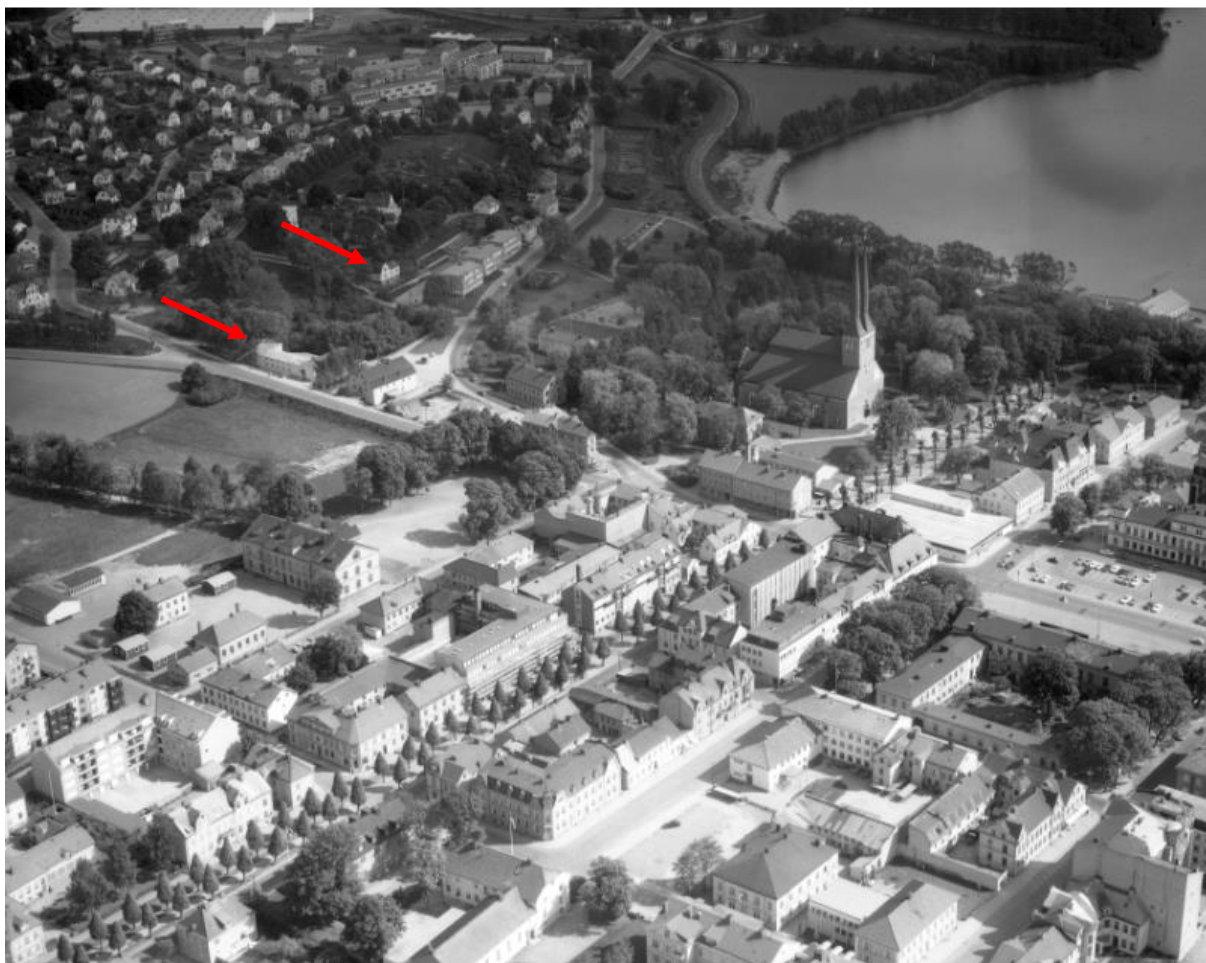
⁵⁸ Lissing, T., Länsstyrelsen i Kronobergs län, *Växjö stad: kulturmiljö av riksintresse*.

⁵⁹ Edström, M., *Stationsområdet, Växjö-bedömning av planförslag och det kulturhistoriska riksintresset*, s.3.

⁶⁰ Palmblad, S., Smålands museum, *Kulturhistorisk utredning rörande fastigheterna Växjö 11:5 (Sigfridshäll) samt Byggmästaren 14, 17 och 18*.

⁶¹ Palmblad, S. Byggmästaren 18, Öster, Växjö kommun. Rivning av villa/kontorshus (Yttrande 2009).

⁶² Palmblad, S., enhetschef byggnadsvård Kulturparken Småland, intervju 2020-05-19.

Figur 8: Växjö 1963. Den övre pilen visar huset på Byggmästaren 18. Den nedre visar den berörda fastigheten Sigfridshäll där en stor del av exploateringen är planerad.

Byggplanernas kronologi

2017 beslutade Växjö byggnadsnämnd att enhälligt stötta planerna.⁶³ I januari 2018 antogs planerna även av kommunfullmäktige.⁶⁴ I februari 2018 överklagades planerna, av fyra ägare till grannliggande fastigheter, med grund i husets höjd och storlek.⁶⁵ I sina överklaganden hävdade fastighetsägarna att huset är för stort och skulle förstöra områdets karaktär. Utöver detta menade de fyra bland annat att byggnaderna förstör utsikten och sänker områdets marknadsvärden. I juni samma år avvisade mark- och miljödomstolen samtliga överklaganden då det inte kunde påvisas att fastigheterna skulle drabbas av ”betydande olägenhet”.⁶⁶ Bygglovsansökan har beviljats men när första spadtag kommer tas är oklart. Sundeby sa i en intervju med P4 Kronoberg i april 2020 att anledningen är att bygget krockar med några av Växjöbostädernas parkeringsplatser. Dessa måste ersättas innan bygget kan inledas.⁶⁷

⁶³ Sundeby, B., *Arkitektur*, <http://bjornsundeby.com/arkitektur/> (Hämtad 2020-05-14).

⁶⁴ Appelgren, O., *Klartecken för jättebygget i Växjö*, VXONEWS, 2018.

⁶⁵ Nielsen, J., *Länsstyrelsen: Sundebys jättebygge kan skada Växjös riksintresse*, SMP, 2018.

⁶⁶ Marken, Jesper, *Grönt ljus för Sundebys omstridda bygge: ”Jag vann”*, SMP, 2018.

⁶⁷ Hagberg, Nadia. *Sundebys jättebygge i Växjö försenas ytterligare*. VXONEWS. 2020-04-13.

Nyckeltexter ur debatten

BJÖRN SUNDEBY tillkännager i en intervju med Smålandsposten den 25 april 2016 att han planerar att uppföra två storslagna byggnader i 1890-talsstil i Växjö. Artikeln inkluderar en två min och 42 sekunder lång video där Sundeby intervjuas och en bild på hur en av byggnaderna kommer att se ut. Själva idén kommer från Sundeby. Han uttrycker också i artikeln att byggnaderna ska smälta in i den omgivande historiska miljön, som är ett riksintresse. Samtidigt förklarar han att byggnaderna kommer utgöra landmärken. Sundeby säger att han hämtat inspiration från Jakriborg i Skåne och från återuppbyggnaden av Dresden efter andra världskriget. Han var beredd på att själv rita byggnaderna om ingen arkitekt ville ta på sig jobbet men sedan fick han kontakt med arkitekten Ola Broms Wessel. Sundeby hoppas att bygget ska vara igång 2018 och att IST ska kunna använda lokalerna 2020. Kostnaden säger Sundeby kommer uppgå till omkring 30 procent mer än ett konventionellt bygge men att det viktiga för honom är att göra något ”beständigt och bra”.⁶⁸ I intervjun uttalar han sig:

”Jag tycker dagens arkitekter ritat fula hus. Hus som ehh, dem menar ju på att arkitektur ska vara den tid man befinner sig i. Jag tycker arkitektur ska vara som folk tycker upplever det som snyggt. [...] Jag hoppas och tror att folk tycker detta är intressantare än de vanliga fyrkantiga lådorna som man bygger. [...] Väggarna vill jag ska byggas på ett sådant sätt så att de står i minst 500 år, dagens byggteknik innebär att man bygger så att det står i 150 år och det är man tydligen nöjd med [...]”.⁶⁹

Detta är den första artikeln som skrivs om projektet men intressant är att Sundeby redan pratar som att han är involverad i en debatt. Han försvarar sitt projekt samtidigt som han kritiserar dagens arkitektur och arkitekter i bred bemärkelse. I citatet ovan går det inte att ta miste på den skarpa kritiska innebörden i hans vokabulär. Han kallar dagens arkitektur för ”fula hus” och ”fyrkantiga lådor” och kritiserar hur arkitekter nöjer sig med att bygga hus som inte kommer hålla mer än 150 år.

Arkitekten Ola Broms Wessel är VD för arkitektfirman Spridd. På Spridds hemsida står det att projektet hållit på sedan 2012.⁷⁰ Björn Sundeby har alltså vid tidpunkten då artikeln skrivs varit engagerad i projektet i minst några år. Samtidigt som han varit mycket involverad i utformningen av byggnaderna.⁷¹ Detta är något personligt för Sundeby och han försvarar projektet med skarpa ordval. Samtidigt går det att utläsa en lägre affinitet⁷² i hans uttalanden. Exempelvis är ”Jag tycker att dagens arkitekter ritat fula hus” mindre bestämt än meningen ”Dagens arkitekter ritat fula hus”. Sundeby uttrycker i denna mening inte att det han säger är en objektiv sanning genom att han säger ”Jag tycker att...” Det har en lägre affinitet men samtidigt gör han arkitekter till agenter i skapandet av ”fula hus”. Som ännu ett exempel finns

⁶⁸ Haggren, Kerstin. *Landmärke i Växjö i 1890-talsstil*. SMP. 2016-04-25.

⁶⁹ Ibid. Citatet är transkriberat vad Sundeby hörs säga i videon.

⁷⁰ Spridd. *Sigfridshäll och byggmästaren*. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-13).

⁷¹ Haggren, Kerstin. *Landmärke i Växjö i 1890-talsstil*. SMP. 2016-04-25

⁷² Se förklaring av *affinitet* under avsnittet ”Modalitet” s.21.

lägre affinitet i meningen ”*Jag hoppas och tror* att folk tycker detta är intressantare [...]” istället för ”Folk tycker detta är intressantare”.

JACOB SIDENVALL, ledarskribent på Smålandsposten, skriver 2 maj 2016 ledaren *Därför är husen så fula* i Smålandsposten. Han börjar med att säga att byggnaden i Växjö handlar om mer än estetik, byggnaden representerar en uppgörelse med modernismen. Han jämför därefter kort arkitekternas reaktioner på detta projekt med Stockholms kommunfullmäktiges beslut att riva ett tullhus från 1870-talet för att kunna bygga Nobelstiftelsens lokaler. Han säger att dessa byggprojekt ger en bild av ”arkitekturens dagsform” i Sverige. Han citerar Björn Sundebys uttalande om att dagens arkitekter ritar fula hus och menar att detta är en vanligt förekommande åsikt. Sedan ställer han sig frågan vem som faktiskt är ansvarig för detta? Är det arkitekterna eller är det beställarna? För att få svar på frågan är det viktigt att undersöka utvecklingen av arkitekternas och beställarnas roller utvecklats de senaste 150 åren menar Sidenvall. Han skriver; ”Husen i Växjö och Nobelcentret har nämligen gemensamma rötter i den så kallade ’Arts and Crafts-rörelsen’ [...]”. Mot slutet av artikeln tycks Sidenvall motsäga sig när han skriver; ”Nobelcentret i Stockholm representerar en internationell gruppstillhörighet. Det vilar på modernismen [...] och utstrålar en anständighet som är svår att förneka men också svår att älska.”⁷³

Han förklarar att Arts and Crafts-rörelsen hämtade inspiration från bönders arkitektur och att materialval och äkthet i arkitekturen uppmuntrades mer än att markera samhörighet med en viss grupp. Detta följes av meningen; ”Rörelsen var dock en del av den nationalromantik som blomstrade i slutet av 1800-talet och på så vis markerade den ändå gruppstillhörighet.”. Sedan går han vidare till att i en lång passus skriva om modernismen som ”ett elitprojekt med totalitära förtecken”. Här följer en sorts klasskritisk syn på arkitektur-eliten som skulle skapa hygieniska hem åt ”lortsverige” (miljonprogrammet) medan eliten serverades bekväma villor.

”Modernismens internationellt mest hyllade företrädare är Le Corbusier som var fascist och Bauhausskolan som arbetade aktivt för Sovjetkommunismen. Resultatet blev bekväma villor åt eliten och miljonprogram åt massorna.”

Adolf Loos ”frånvaron av ornament är ett tecken på själslig styrka” citeras. Sidenvall förklarar hur svenska arkitekteliten 1931 gav ut boken *Acceptera* som propagerade för funktionalismens idéer och vidare säger han att boken inspirerades av ”facistsympatisören Le Corbusier”. Detta skiljer sig aningen från hans tidigare benämning av Le Corbusier som rakt av fascist. Han nämner även att i *Acceptera* förespråkades historielöshet som ideal. Artikeln avslutas med att Sidenvall ger sin åsikt om byggprojektet i Växjö;

”De planerade byggena i Växjö får gärna bli startpunkten för en arkitektur som bekänner färg. Som gör anspråk på att tillhöra någon. Om något så kan det bli en uppmuntran till fler att lämna slentrianmodernismen bakom sig, vare sig de är arkitekter, beställare eller tryckare. Det skulle vara en intressant utveckling efter hundra år av modernism och en fjäder i hatten för Växjö.”

⁷³ Sidenvall, J., *Därför är husen så fula*. SMP. 2016-05-02.

Jacob Sidenvall är ledarskribent på Smålandsposten. Av alla hans artiklar på Smålandsposten så finns det tre som handlar om arkitektur och alla handlar om projektet i Växjö, den stora majoriteten av Sidenvalls artiklar handlar om svensk politik. Han har alltså inte som vana att skriva arkitekturkritiska artiklar. Efter att ha läst Sidenvalls artikel flera gånger står fortfarande inte allt som han försöker förmedla klart. Han flyger genom arkitekturhistorien, kopplar olika arkitekturtraditioner till utopiska ideologier och målar med breda penseldrag om arkitektur kopplad till autenticitet, självförverkligande, grupptillhörigheter, sanningsanspråk etc. Men något som står helt klart är vad Sidenvall tycker om modernism och vad han tycker om byggnaderna i Växjö. Han föredrar byggnaderna i Växjö och deras koppling till Arts and Crafts-rörelsens ideal av autenticitet och fokus på material. Han kritiserar modernismens i elitens tjänst under 1900-talet och dess avskalade och ”svårälskade” arkitektur.

Något som är intressant är att han aldrig svarar på sin egen fråga om det är beställarnas eller arkitekternas fel att husen, som han uttrycker det, är fula. Han fokuserar dock på arkitekternas vilja och roll i hela artikeln och inte på beställarna. Han skriver om skriften *Acceptera*;

”Skriften fick ett stort genomslag och arkitekterna bakom den fick sätta sin prägel på Sverige fram till slutet av 1970-talet. Det socialdemokratiska folkhemsbygget hade varit svårt att genomföra utan den modernistiska arkitekturen.”

Han ger agens åt arkitekterna bakom boken som ”fick sätta sin prägel på Sverige” samtidigt som han nämner att byggandet under stora del av 1900-talet kunde kopplas till Socialdemokratisk politik. Han skriver dock inget om denna politiska visions roll i byggandet av till exempel miljonprogrammen. Artikeln präglas av hög affinitet. Själva rubriken *Därför är husen så fula* spelar på Sundebys uttalande och har en högre grad av affinitet än Sundebys ”*Jag tycker att dagens arkitekter ritade fula hus*”. Enligt Sidenvall är inte bara husen fula utan han kan förklara varför så är fallet.

OLOF THEDIN, arkitekt, svarar på Sidenvalls ledare 17 maj 2016 i Smålandsposten. Svaret har namnen *Arkitektur är mer än bara yta*. Svaret inleds med att Thedin räknar upp några exempel på Växjös goda arkitektur som tillkommit under senare tid. Sedan belyser han flera citat ur Sidenvalls artikel som av urvalet underförstått anses vara problematiska av Thedin. Framför allt tar Thedin Le Corbusier i försvar. Han parafrazerar sedan en viss Michael Richard på Fondation Le Corbusier som ska ha sagt att trots att Le Corbusier kände personer som var ”icke-demokrater” eller ”samarbetsmän” så var han själv aldrig det. Han hatade Hitler och åkte aldrig till Tyskland innan eller under andra världskriget.⁷⁴ Vidare skriver Thedin att Le Corbusier efter kriget fick uppdrag av Eugene Claudius-Petit som var en viktig person för motståndsrörelsen, han hade även en favoritfotograf som var jude och motståndsmann samt var mannen som byggde Le Corbusiers sommarhus jude. Härnäst går han vidare till Bauhauskolan. Han förklarar att skolan aldrig aktivt samarbetade med Sovjetkommunismen men att de samarbetade med de mest radikala arkitekterna i Sovjet. Thedin nämner även att skolan stängdes av nazisterna 1933 och att samtliga av

⁷⁴ Thedin, O. *Arkitektur är mer än bara yta*. Smålandsposten. 2016-05-18.

Bauhausprojekten är Världsarv enligt Unesco. Till sist riktar Thedin kritik mot Sidenwalls sätt att skriva om modernismen;

”De bästa planlösningarna i flerbostadshus ritades just under miljonprogrammets tid och nu i bostadsbristens tidevarv tittar vi åter på möjligheten att bygga mer industriellt. Arkitektur är mer än bara yta. Eller som Vitruvius formulerade saken för 2000 år sedan: Vid varje bygge är det nödvändigt att aktgiva på trenne ting, utan vilka ingen byggnad förtjänar att prisas. Dessa äro: nyttan, hållbarheten och skönheten.”

I artikeln bemöter Thedin argument genom att ge nyans åt vissa av Sidenwalls påståenden. Thedin inleder med att med negativ ton påpeka olika citat dragna ur Sidenwalls text. Efter detta följer stycken där det kan tolkas som att Thedin vill visa sig mer kunnig i ämnet. Texten präglar likt Sidenwalls text av hög affinitet. Thedins tillför inte så mycket nytt i form av egna argument för modernism eller modern arkitektur och Thedin nämner aldrig ens byggprojektet i Växjö. Det främsta som verkar ha motiverat Thedins svar är Sidenwalls påståenden om att Le Corbusier var fascist. I parafrasen från Michael Richard på Fondation Le Corbusier finns intressanta ordval. Högerextrema människor benämns som de lite tvetydiga ”icke-demokrater” och ”samarbetsmän”. Sedan skriver Thedin att Le Corbusier hade en del samröre med judar och motståndsmän. Ett exempel på detta är mannen som byggde Le Corbusiers sommarställe. Detta utgör enligt Thedin vidare argument för att Le Corbusier inte var fascist. Mot slutet vill Thedin uppmana till att tänka kring arkitektur som mer än bara yta och han menar att miljonprogrammet hade ”de bästa” planlösningarna i flerbostadshus.

LEDARREDAKTIONEN på Smålandsposten svarar kort på Thedins ledare där de direkt inleder med att beskriva Le Corbusiers totalitära förbindelser som välkända. Le Corbusier ska bland annat ha uttryckt beundran för Mussolinis fascistregim och prisat Hitler. De skriver också att Le Corbusier i en privat brevväxling med sin mor år 1940 skrev att ”Judarna och frimurarna ska få känna rättfärdig dom”. Sedan skrivs det att; ”Man kan förstå att Michael Richard, chef för Le Corbusierstiftelsen i Paris, inte vill kännas vid dessa uppgifter men det imponerar inte.”. Sedan förklaras det att en av Bauhausskolans rektorer avsattes på grund av sina totalitära åsikter och att modernismens idémässiga grund är totalitarism och ”socialutopism”. Det står till sist att ”Man kan uppskatta frukten av den ideologin, men man får vara medveten om att en annan av frukterna var massmord.”⁷⁵

Vi vet inte när detta svar skrevs eller av vem. Vi vet bara att det är underskrivet av Ledarredaktionen på Smålandsposten. Svaret ligger direkt under Thedins ledare på smålandspostens hemsida. Så om man läser Thedins text på internet kommer man antagligen också läsa ledarredaktionens svar. Intressant är hur Thedins hänvisning till Michael Richard bemöts med ”det imponerar inte”. Ledarredaktionen anser att vad chefen på Le Corbusierstiftelsen anser inte är ett tillräckligt motargument. Nu benämns modernismens bakgrundsideologi som ”socialutopism” och vad som innefattas i det är lite oklart. Totalitär kommunism, fascism och nazism? Sedan följs detta av ”Man kan uppskatta frukten av den

⁷⁵ Ledarredaktionen. SMP (svar på *Arkitektur är mer än bara yta*).

ideologin” som att det är en enda ideologi det handlar om. Och vad frukten av ideologin innebär är också oklart. Frukt som metafor innebär ju i detta fall både något positivt och negativt, det finns positiva följder av ”socialutopismen” men det finns också negativa, såsom massmord.

ALBERT SVENSSON OCH PETRA GIPP blir 23 maj 2016 intervjuade av tidskriften *Arkitekten*. De två arkitekterna står på olika sidor i debatten och artikeln handlar om det blandade mottagandet som det planerade bygget i Växjö fått. Det är första artikeln där gruppen Arkitektupproret nämns då Svensson är en av arkitekterna i gruppen. Han tycker att det finns en klassisk och en modernistisk ideologi. Modernismen vill inte vara behaglig utan provokativ och nytänkande vilket enligt Svensson gör människor ”förbannade, deprimerade och ledsna”. Han tillägger att han inte ser poängen i detta.⁷⁶

I artikeln står det att han ritat vad som beskrivs enligt hans egna ord som traditionsbaserade privatvillor. Han beskrivs av Arkitekturupproret som ”en av Sveriges få klassiska arkitekter”.⁷⁷ När Svensson delar upp arkitektur i två ideologier skapar han en stark skiljelinje mellan dessa. Den ena är behaglig och den andra är deprimerande. Han identifierar sig med den behagliga ideologin.

Petra Gipp håller inte med. Hon säger att arkitektens roll är att tolka samtiden vilket kan leda till mycket varierande uttryck. Gipp säger; ”Vem vill bo i en pastisch? Debatten är oinitierad, ytlig och okunnig. Vad som är vackert och fult handlar inte om stilar utan om bra material, kvalitet och goda rum.” Gipp anser att bygget handlar om stil snarare än hantverk och att bra hantverk kan förekomma ”på samtida vis”. Hon tillägger att hon tycker detta är ett märkligt projekt som hon inte förstår sig på och slutligen säger hon; ”För mig blir det som en kuliss, vilket är mycket problematiskt.”

Gipp, likt Svensson, skrädder inte orden. Hon kallar byggnaderna för en pastisch, och säger att debatten är ytlig. Det finns ingen specifik person eller grupper hon nämner utan säger att ”Debatten är oinitierad, ytlig och okunnig”. *Vem* som är ytlig och okunnig framkommer inte. Dock ger hon en förklaring *varför*. Hon säger med hög affinitet att vad som är vackert eller fult inte handlar om stil utan ”bra material, kvalitet och goda rum”. Hon kritiserar även bygget för att det handlar mer om stil än hantverk. Gipp likt Olof Thedin uttrycker att det finns ett ytligt fokus på arkitektur i debatten.

Både Svensson och Gipp har en sorts utbildande ton. De förklarar båda någonting om hur arkitektur *är*. Samtidigt säger även Gipp hur hon personligen känner om bygget. *Hon tycker* att det är ett märkligt projekt, *hon förstår* inte projektet och *för henne* blir det som en pastisch. Vilket kan uppfattas som en lägre grad av affinitet mot slutet av hennes uttalande.

⁷⁶ Gordan, R. *Spridd väcker känslor med 1800-talspalats*. *Arkitekten*. 2016-05-23.

⁷⁷ Arkitekturupproret. *Albert Svensson – en av Sveriges få klassiska arkitekter*. 2017-04-14.

<http://www.arkitekturupproret.se/2017/04/14/albert-svensson-ar-sveriges-baste-arkitekt/> (Hämtad 2020-05-13).

TÄNK TILL OM STADSBILDEN är en insändare som publicerades i Smålandsposten 28 maj 2016. Femton arkitekter skrev ett öppet protestbrev till byggnadsnämnden där bland annat Växjös tidigare stadsarkitekt Erland Ullstad och tidigare chefen för länsmuseet Karl Johan Krantz kritiserar projektet. Även Olof Thedin som skrev ledaren *Arkitektur är mer än bara yta* har skrivit under.⁷⁸

Brevet inleds med att prisa ett specifikt bostadsprojekt i Växjö utfört 18 år tidigare (som ligger intill platsen där ISTs kontorsbyggnader ska placeras). Enligt arkitekterna är bygget ett bra exempel på nya byggnader som anpassats väl efter den historiska miljön. Mer specifikt eftersom skala och volym stämmer överens med omgivningen. Även uppdelning av byggnader i huvudbyggnad med flyglar samt avstånd mellan gata och byggnad beröms som aspekter som gör detta till bra inpassad arkitektur. Sedan radas några fler exempel på liknande väl genomförda projekt upp. Framför allt eftersom skala och form anses vara väl anpassat enligt arkitekterna. Sedan kritiserar det planerade bygget av just samma anledning som de andra byggena berömts. Det anses inte ha designats med någon djup förståelse för platsen det ska ligga på. Husen ligger för nära gatan och är för höga. Gaturummen blir nu ”konstiga” och områdets skala rubbas. Detta framgår tydligt i modellen som finns på kommunen enligt arkitekterna (se figur 9). Sedan argumenterar arkitekterna för att byggnadernas utformning skulle bryta mot riksintresset;

”Området där de föreslagna husen skall ligga ingår i rutnätsstaden, som är ett riksintresse. Riksintresset baseras till stor del på den vidmakthållna skalan. Den nu föreslagna bebyggelsen bryter mot den genom åren försvarade skalan.”

Därefter förklarar arkitekterna att det blir en för skarp övergång mellan landsbygd och stad. Siktlinjer mellan Östrabo och Domkyrkan rubbas och det planerade byggets skala i förhållande till Domkyrkan fungerar inte. Vidare är byggnaden inte väl anpassad till hela stadsdelen Öster. Arkitekterna tillägger därefter; ”Det är viktigt att kunna sätta in förslaget i ett sammanhang både i tid och rum. Varje tillägg vi gör till rutnätsstaden skall noga genomtänkas vad gäller nyttan, hållbarheten och skönheten.”. Precis som i Olof Thedins text hänvisar man till att bra arkitektur måste ha tre ting som alla är väl genomtänkta; nyttan hållbarheten och skönheten. Till sist vädjar arkitekterna till byggnadsnämnden att tänka efter kring detaljplaneförslaget som ligger ute för granskning och ger några sista rekommendationer; ”Med rätt förutsättningar, vad gäller utbredning och byggnadshöjd, har platsen alla förutsättningar att tillföra miljön kring domkyrkan och entrén till Öster ytterligare kvalitéer.”

⁷⁸ Bjerler, E., m.fl., *Tänk till om stadsbilden*. SMP. 2016-05-28.

Figur 9: Arkitekterna menar att det syns tydligt i modellen som finns på kommunen att byggnaderna inte är väl anpassade efter omgivningarna.

Det är tydligt vilka aspekter av byggnaden som främst kritiseras i brevet. Höjd, volym, skala, utbredning, rubbade siktlinjer och anpassningen till stadsdelen. Det är inte själva konceptet av ny arkitektur med kraftiga referenser till äldre arkitektur som kritiseras. Detta kan vara på grund av vilka argument arkitekterna faktiskt tror skulle kunna få byggnadsnämnden att tänka om. Olika syn på vad som är fint och fult är en sak, men om byggnaderna riskerar att förvanska riksintresset är en annan. Det är en väldigt hög grad av affinitet som präglar texten. Det som sägs framställs som en sorts oomtvistlig sanning. Sista meningen är inte direkt en tillåtelse som de ger, men det drar åt det hållet: om byggnadsnämnden följer det som sagts så kan platsen tillföra något till resten av miljön. Arkitekterna nämner aldrig byggnadernas arkitekt eller beställaren till projektet utan byggnadsnämnden är den enda som ges någon sorts agens i situationen.

ROBERT McCARTER är en amerikansk arkitekt och professor i arkitektur vid Washington University i Saint Louis, USA. Han skriver en debattartikel i arkitektur- och designtidskriften FORM år 2016 med rubriken *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*. McCarter håller inte tillbaka i texten. Han inleder med att förklara att han vid första synen av bilderna på byggnaderna förfärades över att se detta "Nationalromantiska mischmasch" då det byggs 120 år efter sin egentliga tid och kultur. Han skriver; "Ledsamt nog finns naturligtvis än idag exempel i världen på att det byggs i den här sortens påhittade, platslösa, kulturlösa och historiserande stil." Vidare skriver McCarter att han är besviken och chockad över att arkitekturprofessionen "samfällt" har vänt ryggen åt en rik modern arkitekturtradition. Han

menar att nordens modernistiska och funktionalistiska byggnadsverk länge har betraktats som en måttstock för den övriga världens arkitekter.⁷⁹

McCarter går sedan vidare till att prata om hur USA på 1980-talet ”invaderades” (om än kortvarigt) av samma sorts ”intetsägande och eftergivna” syn på arkitektur vilken motiverades med att den gav människor det de ville ha. Han menar att det är ännu en internationell stil som alltid och överallt ser likadan ut vilken han menar motsäger dess påstående att vara mer rotad i ett sammanhang än annan arkitektur. Och eftersom arkitekturen aldrig byggs med äldre tiders elinstallationer, uppvärmningssystem osv. visar detta på att arkitekturen enbart handlar om nostalgi och eskapism hävdar McCarter. Sedan skriver han;

”Det är ärligt talat obegripligt att den här sortens eftergivna, nedlåtande historiserande lever kvar någonstans i världen i dag, och jag tycker det är djupt deprimerande att detta byggs i Sverige.”

McCarter skröder verkligen inte orden, han vill göra det så tydligt som möjligt varför historiserande arkitektur är dålig arkitektur. Modern arkitektur är enligt honom i jämförelse med den historiserande arkitekturen en levande tradition som ständigt utvecklas och ständigt uppvisar viljan att förbättra miljön. Den moderna arkitekturen innebär för honom bland annat rumslig frihet, en känsla för platsers karaktär och ”en önskan om att stärka vår identitet som de som faktiskt lever i den moderna perioden”. Han refererar sedan till den nederländska arkitekten Aldo van Eyck som några år innan ska ha varnat arkitekter för att pendla mellan nostalgin över en förlorad tid och längtan efter den ständigt avlägsna framtiden och på det sättet inte kunna stå kvar i nuet. Enligt McCarter kan modern arkitektur till skillnad från olika ”påhittade” historiserande stilar få samtidens strävanden (kulturella, social och inhemska) att bli verklighet i harmoni med miljön (kulturen, klimatet, topografin etc.). Den moderna arkitekturen är den som faktiskt är rotad i en bestämd tid och plats.

Med tanke på att texten översatts till svenska och publicerats i en svensk tidskrift, som riktar sig till arkitekter och andra formgivare, går det att utläsa att McCarter intention är att göra sin röst hörd för just dessa människor. Han gör det klart i texten att han länge beundrat svensk och skandinavisk arkitektur men att han är chockad över att arkitektvärlden vänt den moderna arkitekturen ryggen (vilket inte är fallet att läsa av den här debatten) och sedan använder han Aldo van Eycks uttryckta åsikt för att varna arkitekter från att rita historiserande hus. McCarters fokuserar en hel del på att avslöja vad intentionen med historiserande arkitektur *egentligen* är. Den finns egentligen inte till för att anknyta till ett sammanhang i tid och rum utan för att nostalgiskt blicka tillbaka på en dåtid som aldrig egentligen funnits. Ord han använder för att beskriva historiserande arkitektur är: påhittad, platslös, kulturlös, intetsägande, eftergiven, nedlåtande och deprimerande. Han försöker verkligen framhäva hur illa det är med sådan arkitektur. Intressant blir det också när han ställer den framställningen av historiserande arkitektur mot modern arkitektur som stärkande av *vår* identitet som människor i den moderna tiden. Den ena är identitetslös och den andra är identitetsstärkande.

⁷⁹ McCarter, R., *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*. FORM. 2016:6, s. 90–91.

FREDRIK KJÄLLBRING, medlem i Arkitekturuppropet, skriver den 1 juli 2016 debattartikeln *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll* i Smålandsposten. Inledningsvis berättar han att konsthistorikern Gregor Paulsson 1928 sa att "Det ändamålsenliga är det sköna" samma år som den internationella kongressen för modern arkitektur (CIAM) bildades och två år innan Stockholmsutställningen. Kjällbring menar att denna "floskel" präglar byggandet i Sverige än idag. Han förklarar att vackra byggnader har uppförts enligt detta motto men att majoriteten är fula. Han skriver vidare; "Nu planeras ett brott mot denna tanke i Växjö, två hus som har skönhet som ledstjärna, precis som det var för hundra år sedan." Kjällbring påstår att byggnaderna innebär ett tankebrott mot rådande arkitekturnormer. Kjällbring gläds åt byggnaderna och han ställer dem i kontrast med "den groteska lådan" World Trade Center i Växjö. "Kejsaren är naken" skriver Kjällbring, människor har fått nog av den dominerande byggstilen och vill ha skönhet i staden.⁸⁰

Sedan refererar Kjällbring till protestbrevet *Tänk till om stadsbilden* från de femton Växjö-arkitekterna. Han menar att deras argument känns ihåliga och att de snarare är rädda för att "den anda som funnits sedan skriften acceptera skrevs 1931" ska rubbas. Om husen i Växjö byggs kommer folk inte längre att acceptera lådor som arkitektur och de kommer vilja att skönheten ska vara ledstjärnan återigen. Han avslutar med att uppmuntra Sundeby att stå på sig och att hänvisa till motståndarna som oförmögna att lyssna;

"Till Björn Sundeby säger jag: Stå på dig! Sådana som du behövs. Till Byggnadsnämnden säger jag: Låt oss i Växjö få mer skönhet i arkitekturen! Till motståndarna säger jag ingenting, de lär inte lyssna på argument i vilket fall som helst utan kör på med dogmer från 1930-talet som om de var en naturlag."

Kjällbrings intention verkar vara att visa stöd för Sundebys projekt och att, likt arkitekternas protestbrev, påverka byggnadsnämndens beslut i den riktningen han vill. Hans främsta kritik baseras på vad som är vackert och vad som är fult. Byggnaderna i Växjö är det förstnämnda medan majoriteten av dagens byggande är det sistnämnda.

MIKAEL KARLSSON är representant för Vänsterpartiet i Växjö byggnadsnämnd. Den 7 juni 2016 publiceras hans debattartikel *Är IST-husen rätt strid att ta?* I Smålandsposten. Debattartikeln är ett svar på protestbrevet till byggnadsnämnden från de femton arkitekterna. Han frågar om detta verkligen är det de kommer gå i strid för, och om detta verkligen är det mest angelägna stadsbyggnadsärendet i staden. Detta följs av frågorna;⁸¹

"Var fanns ni när Nilssons begravningsbyrå med den vackra innegården skulle rivas? Var fanns ni när Vita Villan fick lämna plats för 14 parkeringsplatser framför det nya världshandelscentret? Var fanns ni när man ville riva Tusenåriga riket? Och när det gamla fina badhuset räddades, inte kommer jag ihåg att jag såg er alla på barrikaderna då?"

Han riktar skarp kritik mot just vilken fråga arkitekterna känt behovet att uttala sig i. Varför är denna fråga viktigare än frågor som berört rivning av äldre bebyggelse? Han säger att han

⁸⁰ Kjällbring, F., *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll*. SMP. 2016-06-01.

⁸¹ Karlsson, M., *Är IST-husen rätt strid att ta?*. SMP. 2016-06-07.

själv cyklat till platsen för att undersöka om siktlinjen mot domkyrkan skulle rubbas som arkitekterna påstått men Karlsson exklamerar att så inte alls är fallet. Domkyrkan kommer fortfarande synas lika bra, dock inser han att en annan siktlinje mellan biskopen och domkyrkocentret kommer skymmas. Karlsson skriver;

”För mig är hållbarhet viktigt, att ha för avsikt att bygga hus som skall stå i 500 år, det är för mig att hushålla med våra resurser. Är husen dessutom vackra och kan samspela med det fina äldreboendet, så kan jag bara tacka och ta emot. Allt behöver inte vara mainstream och den där Jante, kan vi väl försöka glömma någon gång.”

Han kritiserar arkitekterna för att inte ta hållbarhetsaspekten i hänsyn och han uttrycker en positiv inställning till både byggnadernas utformning och deras samspel med miljön runt omkring. Han uppmanar sedan arkitekterna att skrota jantelagen. Han avslutar med att ta upp arkitekternas syn på att byggnaderna är för storskaliga och tipsar dem om att strida mot någonting som är verkligt storskaligt och ohållbart enligt honom – den planerade Trafikplatsen Fagrabäck. Då skulle Växjö arkitekturförening kunna bli en progressiv kraft i stadens utveckling menar han.

KOPIERA ALDRIG TIDIGARE EPOKERS SÄTT ATT BYGGA är en debattartikel publicerad i Smålandsposten den 27 juli 2016. Den är skriven av tre arkitekter från Arkitektbolaget i Växjö; Eva Haraldsson, Aron Aspenström och Johannes Debus. Artikeln inleds med att klargöra att Arkitektbolaget gjorde ett aktivt val att inte underteckna protestbrevet från de femton arkitekterna ur Växjö Arkitektförening. De håller med om arkitekternas resonemang om skalan och byggnadernas proportioner men samtidigt ser de positiva aspekter av projektet också. De ser det som positivt att det finns drivna entreprenörer med tydliga visioner, oavsett vilken arkitekturstil man föredrar. De anser också att debatten som projektet dragit igång är enormt viktig eftersom den belyser allmänhetens förtroende för arkitektkåren och att Björn Sundebys åsikt om att dagens arkitekter ritat fula hus är en vanlig uppfattning.⁸²

Vidare resonerar de om att dessa planerade byggnader må vara pastischer på 1800-tals hus på Strandvägen men samtidigt kan de flesta nyproducerade bostäderna idag kan anses vara funkispastischer (fast med öppnare planlösningar). De menar att även om 1800-talets kvarterstad är mer attraktiv än modernismens miljonprogram så är båda två otidsenliga att bygga idag. Dagens och framtidens samhälle behöver nya statsbyggnadsmodeller som ska inspirera men aldrig kopieras. Därav rubriken på debattartikeln.

Vidare skriver de; ”Vilken arkitekturstil man väljer är i första hand ett estetiskt val och i andra hand en produktionsekonomisk konsekvens.” Dock följer de upp detta påstående med att förklara att det är billigare att bygga i modernistisk stil, att 1800-talets hantverkskunnande försvunnit med tiden och att arbetskraften var mycket billigare på den tiden. Det får det att

⁸² Haraldsson, E., m.fl., *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga*. SMP. 2016-07-27.

låta som att det kanske i första hand är en produktionsekonomisk konsekvens vilken stil man väljer vilket skulle stämma överens med deras slutresonemang:

”Arkitekter har ett större ansvar, eftersom vi arbetar med människors livsmiljöer. Förutom att vara konstnärer ska vi ta hänsyn till brukare, byggherrar, teknik, ekonomi, planbestämmelser och regelverk. Egentligen är det stora problemet att arkitekter bestämmer för lite och alltför ofta får göra avkall på sina visioner.”

I slutresonemanget skriver artikelförfattarna att arkitekter har ett stort ansvar och måste ta hänsyn till många olika aspekter, bland annat ekonomi, och därmed måste anpassa sina visioner för mycket och att detta är det *egentliga* problemet. Arkitekternas intention med artikeln kan tänkas vara att erbjuda en mer nyanserad bild i debatten. Att både belysa positiva och negativa aspekter med projektet. Arkitekter görs till agenter i dagens byggande men de begränsningar som arkitekter måste ha i åtanke framställs som ett stort problem; om arkitekter fick bygga det de egentligen vill så skulle vi få mer intressanta och tidsenliga nyproduktioner.

Tematisk sammanställning av debatten

De tjugo texter som ingått i undersökningen är skrivna av en rad olika människor med olika förhållningssätt till arkitektur. Dock kan man tydligt se att de som uttrycker negativ inställning till byggnaderna alla är arkitekter medan de som uttrycker positiva inställningar i varierande grad består av en mer blandad grupp aktörer. Det finns också olika sorters texter i debatten:

- Texter där skribenten uttrycker en uppfattning om byggnaderna, positiv eller negativ.
- Nyhetsartiklar där intervjuer med aktörer från en eller olika sidor inkluderas.
- Mer resonerande eller diskuterande artiklar där människor intervjuas men skribentens uppfattning är oklar eller obestämd.

De som gjort sig mest synliga i debatten är de med en positiv inställning till byggplanerna då dessa artiklar överväger de med en negativ inställning till planerna. Elva texter där författaren har haft positiv inställning till projektet och fem negativa har utgjort en del av undersökningens källmaterial. Skribenternas uppfattningar uttrycks mer eller mindre explicit i de olika texterna men fördjupningen i texterna genom kritisk diskursanalys har gjort att olika teman, argument och förhållningssätt ändå har klarlagts. Här nedan kommer jag att dela upp debatten i olika teman. Ett tema är alltså inte en diskurs, ett argument eller en aspekt utan alla kan förekomma inom ett tema. Det finns fördelar och nackdelar med att dela upp debatten på detta sätt, en nackdel är att det finns svårigheter eftersom de olika temana går in i varandra och kan vara svåra att separera.

Fula lådor och vacker klassicism

Ett av de vanligast förekommande argumenten för byggnaderna är att dagens modernistiska byggande leder till fula hus. Dock är det inte helt uppenbart exakt vad som utgör ful eller vacker arkitektur. Dagens modernistiska byggande kritiserar genom att benämnas på följande sätt i debatten: fula hus, fyrkantiga lådor, skokartongsarkitektur, betongklossar, betongklumpar etc. Arkitekturens färglöshet, platta tak, fyrkantiga form och material är aspekter som verkar utgöra eller bidra till ”fulhet”. Mer specifikt är det materialen betong och glas, eller i alla fall hur dessa används i arkitekturen, som kritikerna inte uppskattar. Som motpol till detta står den klassiska eller klassicistiska arkitekturen. Mer specifikt om vad som egentligen utgör skönhet i arkitektur blir det inte. En del artiklar uteslöts från att vara nyckeltexter på grund av att argumenten var så pass upprepande från tidigare texter. En av dessa är debattartikeln *Säg nej till fler fula betongklossar i Växjö* av Lennart Adell Kind (L), han använder olika varianter på ordet ful för att beskriva modernt byggande fem gånger i den korta artikeln.⁸³

Arkitekten Olof Thedin skriver tidigt i debatten sin text *Arkitektur är mer än bara yta*. Rubriken är ett direkt svar på ledaren *Därför är husen så fula*. I texten bemöter han kort

⁸³ Adell Kind, L. *Säg nej till fler fula betongklossar*. SMP. 2017-06-31.

”fulhetsargumentet” genom att framhäva planlösningarna i flerbostadshus under miljonprogrammen. Sedan hänvisar han till Vitruvius tre egenskaper som måste balanseras för att skapa god arkitektur.⁸⁴ Vitruvius citat dyker upp igen i protestbrevet *Tänk till om stadsbilden* från de femton arkitekterna, i vilka Thedin ingår. Citatet i detta sammanhang kan tyckas uttrycka att arkitekter visst har skönhetsaspekten i åtanke.⁸⁵ Vitruvius citat tillsammans med Thedins kommentar om planlösningar är det enda direkta motargumenten som bemöter ”fulhetsargumentet”. I debatten överlag talar man om arkitektur som någonting ytligt och fokuset ligger helt klart på arkitektur så som den uppfattas från utsidan.

Fredrik Kjällbring skriver sin debattartikel *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll* strax efter att arkitekternas protestbrev publicerats i Smålandsposten. ”Fulhetsargumentet” genomsyrar hela hans text och han verkar ta det till sin spets. Han refererar dels till användningen av Vitruvius citat i *Tänk till om stadsbilden* och skriver att det är ”intressant” hur arkitekterna säger sig representera skönheten och att deras argument känns ihåliga. Han skriver även; ”Om dessa nya hus byggs så kommer folk inte acceptera fler lådor, att skönheten i arkitekturen åter ska vara ledstjärnan [...]”.⁸⁶ Han tycks föra talan för andra än han själv genom hela artikeln och i citatet låter det nästan som att revolution kommer ske om dessa hus byggs för då kommer folk inte längre acceptera modern arkitektur. Att, löst uttryckt, föra talan för massorna är någonting som enbart återfinns hos debattörer som är positivt inställda till byggnaderna och som ogillar modern arkitektur i bred bemärkelse. Genom att en sida försöker föra talan för ”massorna”, framstår debatten som en kamp mellan arkitekter som yrkesgrupp och allmänheten. Arkitekters och lekmäns olika uppfattningar om arkitektur har det forskats på tidigare. Catharina Sternudds avhandling *Bilder av småstaden* visar att lekmän och arkitekter har olika preferenser när det gäller arkitektur. Medan arkitekter bland annat värderar enkelhet, stora strukturer, färger som vitt, grått och svart samt material såsom betong, stål och glas värderar lekmän detaljrikedom, småskalighet, ljusa kulörer och material som trä och tegel.⁸⁷

I Robert McCarters text *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige* skriver han om ”invasionen” av historiserande arkitektur i USA på 1980-talet såhär; ”[...] vilken rättfärdigades med att den ’gav folk vad de ville ha’ (och alltså förtjänade)”.⁸⁸ I citatet går det att utläsa en näst intill nedlåtande ton mot lekmäns smak. I texten *Kopiera aldrig tidigare epokers bebyggelse* av tre arkitekter från Arkitektbolaget i Växjö berörs förhållandet mellan lekmän och arkitekter på ett något mer resonerande sätt. Där skriver arkitekterna att det inte är konstigt att smakpreferenserna skiljer sig åt då kunskap påverkar estetiska preferenser men att arkitekter inte borde fjärma sig från lekmäns smakuppfattningar eftersom arkitekter har ansvaret att skapa människors livsmiljöer.⁸⁹

⁸⁴ Thedin, O., *Arkitektur är mer än bara yta*, SMP, 2016-05-18.

⁸⁵ Bjerler, E., m.fl., *Tänk till om stadsbilden*, SMP, 2016-05-28.

⁸⁶ Kjällbring, F., *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll*, SMP, 2016-06-01.

⁸⁷ Sternudd, C., *Bilder av småstaden - om estetisk värdering av en stadstyp*, s.173.

⁸⁸ McCarter, R., *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*, FORM, 2016:6, s. 90–91.

⁸⁹ Haraldsson, E., m.fl., *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga*, SMP, 2016-07-27.

Kejsaren är naken (fult och enformigt)

Anders Gustafsson kritiserar i sin ledare *Sekelskifteshus ingen kupp* i Blekinge Läns Tidning inte modern arkitektur för dess påstådda fulhet utan istället kritiserar han dess enformighet:

”Arkitekturen, heter det, ska spegla sin samtid. Och samtiden den är tydligen fyrkantig, har platt tak, är uppförd i betong och har stora glasfönster. För det är ju så det mesta som byggs i dag ser ut, från intetsägande bostadskvarter till prisbelönda privatbostäder. [...] Därför bör alla hålla tummarna för att sekelskifteshusen i Växjö står klara i sitt planerade utförande 2020 och att de protesterande arkitekterna går förlorande ur striden. Inte därför att de planerade huset nödvändigtvis är vackra utan därför att ritat om kartan för hur modernt byggande kan se ut.”⁹⁰

Han bemöter i citatet även en tydligt utpräglad modernistisk diskurs som återkommer från arkitekter i debatten där ”arkitektur ska spegla samtiden”. Gustafsson är långt ifrån ensam i debatten att uttrycka uppfattningen att det moderna byggandet är enformigt. Hand i hand med ”fulhetsargumentet” går ”enformighetsargumentet”. Uppfattningen är utbredd bland de som försvarar byggnaderna i debatten och den är uttryckt många gånger i debatten.

Intertextualitet är någonting ständigt förekommande i en debatt. Det är uppenbart att texter kommer att bygga vidare på tidigare inlägg och argument i debatten och varje text som inkluderats i undersökningen kan ses som en kedja av intertextualitet. Något som visar på intertextualitet på ett intressant sätt bland de som förespråkar projektet är hur sagan *Kejsarens nya kläder* används som metafor vid olika tillfällen i debatten. Att använda kejsarens nya kläder som metafor inom arkitekturdebatt är inget nytt. På Arkitekturupprorets hemsida kan man hitta flera inlägg som använder det på något sätt och ytterligare exempel som visar på användningen finns. Göran Sidenbladh och Anders Nordberg skrev 1963 ett svar med rubriken *Kejsarens nya kläder?* I debatten om principplanen för Nedre Norrmalm i Stockholm.⁹¹ Arkitekturupprorets Fredrik Kjällbring skriver såhär i *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll*:

”Det känns som att alla nu insett att kejsaren är naken, den dominerande byggstilen är något man fått nog av. Man vill ha skönhet, eller åtminstone inte fulhet, i stadens arkitektur.”⁹²

Enligt Kjällbring är de flesta nyproduktioner fula och nu har människor insett det, nu har de insett att Kejsaren är naken. Nästa gång metaforen dyker upp i debatten är det i *Säg nej till fler fula betongklossar* av Lennart Adell Kind;

”Sveriges arkitekter verkar ha ett liknande arbete som kläddesigners i Maos Kina eller stylisterna i dagens Nordkorea. Varför har det blivit så? Jag tror det beror på feighet. Ingen vågar säga att kejsaren

⁹⁰ Gustafsson, A., *Sekelskifteshus ingen kupp*, BLT, 2016-12-10.

⁹¹ Arkitektur. *Ur arkivet - Kejsarens nya kläder*. <https://arkitektur.se/?s=kejsarens+nya+kl%C3%A4der> (Hämtad 2020-05-14).

⁹² Kjällbring, F., *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll*, SMP. 2016-06-01.

är naken. [...] Jag är ändå glad att det i vår stad finns en pojke som vågar fråga varför kejsaren är naken. Jag tänker på IST:s grundare och årets företagare i Växjö, Björn Sundebý”⁹³

Att läsa av både Kjällbringis och Adell Kinds citat kan kejsarens nakenhet representera både en ful arkitektur och en enformig arkitektur. Till sist dyker metaforen upp hos Sundebý själv i en intervju med SVT:

”Det roar mig att det blivit sådan uppståndelse. Jag tycker det är som i kejsarens nya kläder. När jag säger: titta husen som byggs idag är fula. Då ser alla andra också att de är fula och undrar varför vi inte kan bygga något vackert istället”⁹⁴

H.C. Andersens saga berättar om hur två skräddare lurar kejsaren och alla runt honom att han bär en dräkt av ett magiskt tyg som endast begåvade människor kan se – medan han egentligen är helt naken. Då ingen vill te sig obegåvad hyllar de kejsaren för sin vackra klädsel. En liten pojke reagerar på den verklighet han ser och pekar ut att kejsaren är naken. Sagan visar hur människor väljer att anpassa sig till gruppen med rädsla för att sticka ut eller stötas ut. Barnet är en person vars åsikter inte kan läggas band på utan ifrågasätter en situation som alla andra accepterar. Att sagan används som metafor visar någonting om hur användarna ser på sig själva i relation till andra. Det är ett subtilt sätt att kritisera sina meningsmotståndares intellektualitet. Det finns också ett element av att framhålla sin egen ställning som lekman och att ta avstånd från experternas åsikt. Som att experternas åsikter om vad som är fint och bra har nått en absurd nivå medan metaforanvändarna är de med fötterna på jorden.

Ideologisk kamp

Det finns drag av att blanda in ideologi och demokrati i diskussionen. Jacob Sidenvall påstår redan tidigt i debatten i sin ledare *Därför är husen så fula* att modernismen är starkt kopplad till totalitarism och utopiska ideologier.⁹⁵ Diskussionen fortsätter när Olof Thedin skriver ett svar på hans ledare där han bland annat försvarar Le Corbusier och Bauhauskolan⁹⁶ men just detta spåret av debatten, det vill säga diskussionen om att fascism och kommunism som grund till modernismen, dör ut ganska fort.

Arkitekten Ewa Bjerler uttalar sig i en intervju med SVT i artikeln *IT-entreprenör vill bygga sekelskifteshus i Växjö* att hon ser ett demokratiskt problem i att människor med mycket pengar får bygga vad de vill.⁹⁷ Anders Gustafsson svarar sedan på Bjerlers kommentar i sin ledare *Sekelskifteshus ingen kupp*. Han skriver bland annat att pengar inte bestämmer mer i detta projekt än i andra och att arkitekternas motstånd mot byggnaderna snarare motiveras av ideologi än demokrati. Han skriver: ”Den överspända ideologiska uppfattningen att husen i

⁹³ Adell Kind, L. *Säg nej till fler fula betongklossar*. SMP, 2017-06-31.

⁹⁴ Kroon, C., *It-entreprenör vill bygga sekelskifteshus i Växjö*, SVT Nyheter, 2017-12-20.

⁹⁵ Sidenvall, J., *Därför är husen så fula*, SMP, 2016-05-02.

⁹⁶ Thedin, O., *Arkitektur är mer än bara yta*, SMP, 2016-05-18.

⁹⁷ Kroon, C., *It-entreprenör vill bygga sekelskifteshus i Växjö*, SVT Nyheter, 2017-12-20.

vår tid måste se ut på ett visst sätt är felaktig”.⁹⁸ Detta citat är ett exempel på hur ordet ideologi också används i debatten på ett sätt som inte har att göra med politik på ett lika direkt sätt, utan snarare handlar om uppfattningar av hur världen rent estetiskt ska utformas.

Skala och proportion

Sundeby gör det klart redan från start att hans intention är att bygga ett landmärke i Växjö. Det är också själva storleken på byggnaderna som utgör fokus för den främsta kritiken när femton arkitekter skriver protestbrevet till byggnadsnämnden. Arkitekterna framhåller att riksintressets uttryck kan påverkas på ett negativt sätt om byggnaderna uppförs. Storleken utgör också anledningen varför fyra fastighetsägare till grannliggande fastigheter överklagar byggnadsnämndens beslut att stötta planerna. Men argumentet stoppade inte byggnadsnämnden och fungerar inte heller i mark- och miljödomstolen.

Arkitekternas argument om att byggnaderna är oproportionerligt stora och höga får inte så många motargument i debatten. Jacob Sidenvall menar i sin ledare *Underskatta inte arkitekturen* att byggnaderna istället skulle tillföra till riksintresset uttryck genom att fungera som fondbyggnad: ”Ett annat sätt att se på det är att de planerade byggnaderna fångar in domkyrkan och förstärker fonden åt stadskärnan.”⁹⁹ Han levererar ett motargument men går inte in på vidare detaljer. Mikael Karlsson (vänsterpartist i byggnadsnämnden) skriver också en debattartikel för att svara på arkitekternas protestbrev. Han vidkänner arkitekternas argument om skalan genom en kort kommentar; ”Tycker ni att det blir för storskaligt? Då är mitt tips, strid mot nått verkligt storskaligt och ohållbart i vår stadsmiljö, nämligen den tänkta Trafikplats Fagrabäck.”¹⁰⁰ Hans motargument är inte att byggnaden *inte* är oproportionerlig mot sin omgivning, utan att även om den är det är detta inte rätt strid för arkitekterna att ta.

Arkitekterna från Växjös arkitekturförening får medhåll från tre arkitekter från Arkitektbolaget när de i sin text *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga* skriver att de håller med om just det argumentet.¹⁰¹ Karl Johan Krantz, en av de femton personerna bakom protestbrevet och tidigare chef för Smålands länsmuseum, skriver efter att byggplanerna officiellt godkänts debattartikeln *Skalan i Växjö har rubbats*. Textens fokus ligger inte på detta specifika byggprojekt utan han påtalar att Växjös skala under längre tid förändrats genom olika nybyggen. Han upprörs över att det politiska styret inte lyssnar på tjänstemannaargument och att den politiska oppositionen är svag och saknar skärpa i sina argument.¹⁰²

Det är intressant hur protestbrevet som mötts av så många motargumenterande svar i debatten ändå inte får många motargument mot sin främsta kritik av byggnaderna. Vad detta beror på är oklart. Det kan vara så att det är en aspekt som man lär sig att ta hänsyn till på

⁹⁸ Gustafsson, A., *Sekelskifteshus ingen kupp*, BLT, 2016-12-10.

⁹⁹ Sidenvall, J., *Underskatta inte arkitekturen*, SMP, 2016-05-27.

¹⁰⁰ Karlsson, M., *Är IST-husen rätt strid att ta?* SMP, 2016-06-07.

¹⁰¹ Haraldsson, E., m.fl., *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga*, SMP, 2016-07-27.

¹⁰² Krantz, K. J., *Skalan i Växjö har rubbats*. SMP. 2019-12-02.

arkitektutbildningen och inte någonting som människor i allmänhet tänker på när de formar sina uppfattningar om arkitektur. Detta är värt att utforska vidare i framtiden. Det kan också vara så att skala och proportion är en aspekt som finns i tanken hos gemene man men att personerna som deltar i debatten gillar att byggnader de anser vara fina är stora. Om detta är fallet så uttrycks det i vilket fall inte i debatten.

Något annat som är värt att undersöka vidare är hur bildanvändningen i debattens texter har påverkat synen på byggnadernas storlek. Det är framför allt en bild som återkommer ständigt genom debatten (se figur 10). Det är möjligt att människor inte får en klar uppfattning om byggnadernas storlek i förhållande till deras omgivning utifrån bilden på grund av att det är en närbild på den ena byggnaden.

Det är en bred variation av människor som ger sig in i debatten för att försvara bygget, de är ofta inga experter på arkitektur men har väldigt starka åsikter ändå. Jag menar ändå att det finns en viss generaliserbarhet över att likställa dessa människor med ”allmänheten” då tidigare forskning visar att människor ofta gillar ny arkitektur med starka historiska referenser.¹⁰³ Dock visar Catharina Sternudds avhandling *Bilder av småstaden – om estetisk värdering av en stadstyp* att lekmän också generellt uppskattar ”småskalighet” i arkitektur.¹⁰⁴ Det är då spännande att debattörerna som är för bygget inte verkar störas av byggnadens storlek.

Figur 10: Det är möjligt att den bild som förekommer oftast i debattens texter inte ger ett klart intryck över byggnadernas storlek i förhållande till omgivningarna.

¹⁰³ Se till exempel: Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*.

¹⁰⁴ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*.

Autenticitet och pastischer

I debatten uppkommer det inte någon större diskussion om autenticitet. Till exempel hävdar tre arkitekter i texten *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga* att man inte ska bygga i 1800-talsstil eller modernistiska 1900-talsmodeller då de menar att detta är ”otidsenligt” för dagens samhälle.¹⁰⁵ Det finns inget resonemang över huvud taget om att autenticitet skulle utgöra anledningen till att man inte ska kopiera tidigare epokers sätt att bygga. Ett exempel på en text som berör autenticitet är *Därför är husen så fula* av Jacob Sidevall:

”I vår postmoderna tid är det inte uppskattat att göra allt för stora sanningsanspråk. [...] Men vår tid är också romantisk på så vis att vi strävar efter autenticitet och självförverkligande.”¹⁰⁶

Här kopplar Sidevall ihop de planerade byggnaderna med autenticitet. Vad han menar är autentiskt med byggnaderna förklaras aldrig. Han gör det dock tydligt att modernism är historielöst och opersonligt. Robert McCarter som befinner sig på motsatta sidan av debatten mot Sidevall beskriver byggnadernas historiserande stil som ”påhittad” i sin text *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*. Han kritiserar även dessa sorters byggnader för att de endast visar upp en historisk fasad men att de aldrig dras med historiska elinstallationer eller rörarbeten. McCarter menar att detta visar att människorna bakom dessa byggnader inte har någon egentlig önskan om att återvända till det förflutna.¹⁰⁷

Det finns en diskussion om pastischer i debatten som kan upplevas kopplad till autenticitetsfrågan. Arkitekten Petra Gipp ställde frågan ”Vem vill bo i en pastisch?” när hon intervjuades om projektet. Hon sa även ”För mig blir det som en kuliss, vilket är mycket problematiskt.”¹⁰⁸ Pastisch är ett ord som inom arkitektvärlden har kopplats samman med nybyggen i klassicistisk stil och som enligt modernistisk diskurs ses som tabu.¹⁰⁹ Detta stämmer överens med Gipps användning av begreppet. Hon beskriver också byggnaderna med ordet kuliss vilket likt Robert McCarters resonemang påstår att byggnadernas historiska fasader skapar en illusion som inte stämmer med insidan.

Lars Anders Johansson skriver sin text *Mer likriktning är knappast vad arkitekturen behöver* att arkitekter som inspireras av tjugotalsklassicismen avfärdas som ”pastischmakare” men om en arkitekt ritat något som är ”en blek kopia av trettiofunktionalism anses du spegla tidsandan av idag”. Han säger sedan att byggprojektet i Växjö speglar detta och han ger svar på Gipps fråga om vem som vill bo i en pastisch. Ganska många vill det om man litar på attitydundersökningar och kollar på responsen projektet har fått, menar Johansson. Han menar alltså inte att byggnaden inte är en pastisch, men att det ändå är en attraktiv byggnad att bo i. Sedan säger han; ”Man kan också fråga sig varför det skulle vara underligare att vilja bo i en

¹⁰⁵ Haraldsson, E., m.fl., *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga*, SMP, 2016-07-27.

¹⁰⁶ Sidevall, J., *Därför är husen så fula*, SMP, 2016-05-02.

¹⁰⁷ McCarter, R., *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*, FORM, 2016:6, s. 90–91.

¹⁰⁸ Gordan, R., *Spridd väcker känslor med 1800-talspalats*. Arkitekten. 2016-05-23.

¹⁰⁹ Se Girouard, M., *Creation or Pastiche? – The Uses and Abuses of Classicism*, Journal of the Royal Society of Arts, 1986, s. 80-95. Och Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*.

pastisch av en sekelskiftesbyggnad än i en pastisch av en funkisbyggnad.”¹¹⁰ Här återupprepar han det han antydde tidigare, att pastischer inte bara är byggnader i klassicistisk stil, utan även nybyggnader i funktionalistisk och modernistisk stil.

Byggnadernas arkitekt Ola Broms Wessel intervjuas i artikeln ”*Mer strömlinjeformat än miljonprogrammet*”. Han förstår inte varför det är otillåtligt att återskapa klassisk arkitektur. Tanken att det finns moral och etik kopplat till att kunna urskilja årsringar är en modernistisk tankebild hävdar han. Han tillägger: ”Men jag tror man kan bygga en pastisch på både ett bra och dåligt sätt”.¹¹¹ Detta går i linje med Johanssons resonemang men uttrycks mer explicit av Broms Wessel, det går att göra *bra* pastischer.

Arkitektur kopplat till identitet

”Husen som planeras i Växjö är ett uttryck för självförverkligande, men husen visar också en ambition om att visa grupptillhörighet. Nobelcentret i Stockholm representerar en internationell grupptillhörighet.”¹¹²

Ett mindre sidospår som finns i debatten är hur arkitektur, och projektet, är kopplat till människors identitet. Jacob Sidenvalls text *därför är husen så fula* berör detta ämne, om än förbigående. Han skriver om arkitektur och grupptillhörighet, vilket kan ses i citatet. Han menar att Nobelcentrets modernistiska stil visar på en ”internationell grupptillhörighet”.¹¹³ Detta kan tolkas som att Sidenvall tycker att modernistiska byggnader är lika på många ställen i världen. Som redan diskuterats i uppsatsen är Sidenvalls text något diffus men det går att tyda hans text som att byggnaderna i Växjö markerar en grupptillhörighet som är mer svensk eller lokal för Växjö. Han återupprepar sin syn på projektet i texten *Underskatta inte arkitekturen* där han skriver att projektet ”uttrycker en vilja att skapa sammanhang”.¹¹⁴ Detta kan beteckna att Sidenvall ser att projektet har en lokal förankring. Han skriver även att den refererande stilen är ett sätt att koppla an till kulturell och historisk gemenskap.

Rober McCarter som befinner sig på motsatta sidan av debatten skriver i sin text *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige* att denna sorts arkitektur är platslös och kulturlös. Han skriver följande; ”Det här är ytterligare en ’internationell stil’ som alltid och överallt där den förekommer ser likadan ut (vilket motsäger dess anspråk på att på något sätt vara rotad i ett sammanhang).”¹¹⁵ McCarters och Sidenvalls påståenden är alltså direkta motsatser. Vidare förklarar McCarter att modern arkitektur i över 100 år har uppvisat en ”önskan om att stärka vår identitet som de som faktiskt lever i den moderna perioden.”¹¹⁶ McCarter menar att modern arkitektur, till skillnad från historiserande arkitektur, är rotad i en viss tid och plats och att den stärker människors identitet.

¹¹⁰ Johansson, L. A., *Mer likriktning är knappast vad arkitekturen behöver*. Smedjan. 2017-07-03.

¹¹¹ Lönner, Kristian. ”*Mer strömlinjeformat än miljonprogrammet*”. Mitt i Södermalm. 2017-11-28.

¹¹² Sidenvall, J., *Därför är husen så fula*, SMP, 2016-05-02.

¹¹³ Ibid

¹¹⁴ Sidenvall, J., *Underskatta inte arkitekturen*, SMP, 2016-05-27.

¹¹⁵ McCarter, R., *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*, FORM, 2016:6, s. 90–91.

¹¹⁶ Ibid

Även om identitetsaspekten framhålls ibland är den ganska frånvarande överlag. Fler lekmän än arkitekter framhåller människors känslor som en aspekt att ta hänsyn till. Arkitekterna framhåller i mycket större utsträckning tekniska och funktionella aspekter i sin kritik av byggnaderna.

Hållbarhet och bevarande

Björn Sundby gör det klart redan från start att hans intention är att bygga någonting bestående och hållbart.¹¹⁷ Arkitekten Ola Broms Wessel framhäver i olika intervjuer att byggnaderna innebär ett långsiktigt byggande och att han hoppas att debatt väcks kring att dagens byggande präglas av besparingar.¹¹⁸ Denna aspekt lyser helt med sin frånvaro i texterna som kritiserar byggnaderna och kommenteras sällan i texterna som försvarar byggnaderna. Protestbrevet till byggnadsnämnden från de femton arkitekterna nämner inte hållbarhet alls. Mikael Karlsson, representant för vänsterpartiet i Växjös byggnadsnämnd, skriver ett svar som riktar sig till arkitekterna. Han skriver; ”För mig är hållbarhet viktigt, att ha för avsikt att bygga hus som ska stå i 500 år, det är för mig att hushålla med våra resurser.”¹¹⁹ Frånvaron av hållbarhetsaspekten i debatten stämmer överens med Björn Klarqvist analys av arkitekturkritik i 1993 års utgivning av *Arkitektur*.¹²⁰ Det hade varit givande att forska vidare på varför den ekologiska aspekten utelämnas i arkitekturkritik.

Det finns inget inslag i debatten från kulturvårdare. Det finns till exempel ingen som diskuterar Byggmästaren 18, det vill säga den förfallna men kulturhistoriskt värdefulla byggnaden som kommer rivs när projektet sätts i verket. Detta kan också ha att göra med att den ligger så pass undanskymt att människor helt enkelt inte känner till byggnaden. Det är intressant att Björn Sundby ser sig värna om Växjös historiska miljö genom att uppföra ”historiska” byggnader i den, men Byggmästaren 18, som faktiskt är kulturhistoriskt betydelsefull, kan försummas och sedan rivs utan att det skulle vara någonting negativt för miljön.

¹¹⁷ Se till exempel: Haggren, K., *Landmärke i Växjö i 1890-talsstil*. SMP. 2016-04-25

¹¹⁸ Se till exempel: Andersson, E., *”Provokation” när 1800-talspalats byggs i Växjö*. SvD. 2016-04-30.

¹¹⁹ Karlsson, M., *Är IST-husen rätt strid att ta?* SMP, 2016-06-07.

¹²⁰ Klarqvist, B., *Ett år Arkitektur*, Nordisk arkitekturforskning, 1994, se sida 12.

Sammanfattande diskussion

I uppsatsen har jag gjort en djupdykning av debatten kring ISTs planerade huvudkontorsbyggnader. Med hjälp av kritisk diskursanalys och Thomssons lodräta och vågräta analysmodell har texter i framförallt Smålandsposten analyserats. Det finns två tydliga sidor i debatten, de som är för och de som är emot byggnaderna. De två sidorna argumenterar för sin sak och det är dessa argument jag till stor del har analyserat.

Analysen är uppdelad i två delar, en lodrät och en vågrät analys. I den lodräta analysen granskar jag nyckeltexter ur debatten och tar hjälp av olika analysbegrepp ur Faircloughs kritiska diskursanalys, *modalitet* och *transivitet*. Genom dessa analyserar jag med vilken säkerhet författarna uttrycker sig om olika saker, vem de ger agens och lägger ansvaret hos. Utifrån den kritiska diskursanalysen formulerar jag också en rad olika frågor som ställs vid de individuella analyserna. Detta har hjälpt mig komma närmare texterna och att hitta ett strukturerat sätt att genomföra mina analyser på. Något som jag tror hade hjälpt mig att ytterligare förstå författarnas argumentation är att även använda mig av någon sorts retorisk analys. Till exempel för att se om argumentationen i en text är i form av ethos, pathos eller logos. Det hade varit bra för få ett än mer nyanserat svar på min fråga om *hur* författarna förmedlar sitt argument.

I den vågräta analysen har texterna lästs översiktligt och diskuterats sammantaget snarare än individuellt. I den här delen av analysen har hela undersökningens analysmaterial ingått till skillnad från i den lodräta analysen. Detta har varit mycket hjälpsamt för att få skapa en större och mer helhetlig bild av debatten. Även drag av kritisk diskursanalys används här, till exempel finns det *intertextualitet* i texterna som diskuteras. Utifrån analysmaterialet har dessa teman framträtt och diskuterats:

- Fula lådor och vacker klassicism
- Kejsaren är naken (fult och enformigt)
- Ideologisk kamp
- Skala och proportion
- Autenticitet och pastischer
- Arkitektur kopplat till identitet
- Hållbarhet och bevarande

Vissa aspekter dyker upp mycket och ofta i debatten medan andra knappt kommenteras. De två sidornas uppfattningar präglas av helt olika estetiska diskurser. Fulhet och skönhet är någonting som diskuteras mycket av lekmännen som deltar i debatten medan arkitekterna håller sig borta från att diskutera just detta. Tidigare forskning visar att arkitektutbildningar för med sig en förändrad syn på arkitektur, där skönhet nedtonas som kopplat till arkitekturens kvalitéer.¹²¹ Lekmännen uttrycker uppfattningar om att modern arkitektur är ful

¹²¹ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*, s.149 ff.

och enformig. Arkitekterna har ofta en underliggande syn på att arkitekturens målsättning är att ”spegla samtiden”, även om de inte är lika snabba med att uttryckligen formulera varför de uppskattar en viss sorts arkitektur. Anna Ingemark Milos framhäver i sin avhandling att arkitekturkritikers värderingar ofta är någonting som uttrycks implicit.¹²² Det finns element av detta i analysmaterialet. Gemensamt för båda sidorna är att de talar om arkitektur som någonting som observeras från utsidan.

Det ligger i debatters natur att vara intertextuella och ofta eftersom olika argument uttryckligen svarar på tidigare argument handlar det ofta om en manifest intertextualitet. Icke-manifest intertextualitet tydliggörs genom att sagan kejsarens nya kläder används som metafor flera gånger i debatten.

Arkitekter som deltar i debatten riktar en variation av kritik mot de planerande byggnaderna. I en av de mest tongivande texterna i debatten, protestbrevet *Tänk till om stadsbilden*, fokuseras kritiken på byggnadernas höjd och storlek. Trots att tidigare forskning visar att allmänheten generellt sett uppskattar småskalighet i bebyggelsen¹²³ förbises detta argument till stor del av lekmännen i debatten. Lekmännen har inget negativt att säga om de nya byggnadernas skala och försvarar den till och med i enstaka fall. Dock hade vidare forskning om Växjöbornas åsikter varit givande för att se om Växjöbor som inte deltar i debatten delar dessa åsikter.

En modernistisk arkitekturdiskurs framträder i arkitekternas kritiska texter där arkitektur i traditionell stil sätts ifråga, pastischer anses vara tabu och arkitekturens jobb är att spegla samtiden. Det finns dock enstaka inslag i debatten där arkitekter försvarar projektet. Någonting som lekmännen gör i högre utsträckning är att tala om allmänhetens uppfattningar och känslor kopplade till arkitektur. En strategi för att framföra sina argument identifieras genom att flera lekmän ”talar för massorna” i sättet de skriver sina texter. Arkitekterna är mer fokuserade på argument som kan anknytas till arkitekturens materialitet. De lägger större fokus på dessa tekniska och funktionella argument än sociala. Ingen av aktörsgrupperna diskuterar ekologiska aspekter i stor utsträckning, mer specifikt, hållbarhet i byggnaderna och byggande i allmänhet.

Tidigare forskning visar konsekvent på en skillnad i värdering av och syn på arkitektur mellan arkitekter och lekmän, denna skillnad utgör grunden för denna debatt. Det finns tydliga drag bland lekmännen att formulera sina texter på ett avståndstagande sätt till arkitekter som yrkesgrupp. Catharina Sternudd framför i sin avhandling att yrkesområdets inbördes formuleringar av vad som utgör god arkitektur kan göra att arkitekter framstår som elitistiska.¹²⁴ Tidigare forskare som studerat arkitekturdiskurser har identifierat ett *konstnärligt* och ett *demokratiskt* synsätt i arkitekturteoretiska texter. Särskilt präglas det

¹²² Ingemark Milos, A., *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet : en analys av arkitekturkritik i svensk press*, s.65

¹²³ Se till exempel Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*. Sternudd kommer fram till att bland invånare i Karlshamn skattas småskaligheten och den låga bebyggelse högt och anses viktig att bevara.

¹²⁴ Sternudd, C., *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*, s.138.

konstnärliga synsättet av en elitistisk diskurs där arkitekten känner brukarens behov bäst och det är arkitekten jobb att känneteckna vad som är god arkitektur. Arkitektur som uppskattas av de stora massorna anses vara av lägre kvalitet.¹²⁵ Det finns drag av detta i debatten. Att arkitekterna så tydligt tar avstånd från traditionellt formspråk i arkitekturen innebär också att de tar avstånd från allmänhetens estetiska preferenser. Samtidigt är inte arkitekternas uppfattningar entydiga och det finns även drag av det demokratiska synsättet då de framhäver arkitekters samhällliga ansvar och där allmänhetens åsikter bejakas i viss mån.

¹²⁵ Ibid s. 140–141 / läs mer under uppsatsens avsnitt ”Experters och lekmäns värdering av arkitektur”.

Käll- och litteraturlista

Andersson, Elisabet. "Provokation" när 1800-talspalats byggs i Växjö. Svenska Dagbladet. 2016-04-30. <https://www.svd.se/1800-talspalats-byggs-i-vaxjo> (Hämtad 2020-05-13)

Appelgren, Oscar, *Klartecken för jättebygget i Växjö*, Vxonews, 2018, <https://www.vxonews.se/nyheter/klartecken-for-jattebygget-i-vaxjo/> (Hämtad 2020-05-14)

Arkitektur. *Ur arkivet - Kejsarens nya kläder*. <https://arkitektur.se/?s=kejsarens+nya+kl%C3%A4der> (Hämtad 2020-05-13)

Arkitekturupproppet. *Albert Svensson – en av Sveriges få klassiska arkitekter*. 2017-04-14. <http://www.arkitekturupproppet.se/2017/04/14/albert-svensson-ar-sveriges-baste-arkitekt/> (Hämtad 2020-05-13)

Arnold, Dana (ed.). "The Ontological Foundation of the Occasional and the Decorative", i *Reading Architectural History*, Dana Arnold (ed.), London & New York 2002

Coeterier, J-F. *Lay people's evaluation of historic sites*. *Landscape and Urban Planning*, 59:2, 2002

Edström, Mats, *Stationsområdet, Växjö -bedömning av planförslag och det kulturhistoriska riksintresset*, <http://docplayer.se/5470039-Riksintresset-markerad-med-rod-linje-omfattar-vaxjo-centrum-ostrabo-biskopsgardet-samt-backaslovsskolan-redovisat-som-en-ring-i-sydost.html>

Eriksson, Eva. *Mellan tradition och modernitet - Arkitektur och arkitekturdebatt 1900–1930*. Diss., Stockholm 2000.

Fairclough, Norman, *Discourse and social change*, Polity, Cambridge, 1992

Girouard, Mark. *Creation or Pastiche? – The Uses and Abuses of Classicism*, *Journal of the Royal Society of Arts*, 134:5354, 1986

Hagberg, Nadia. *Sundebys jättebygge i Växjö försenas ytterligare*. VXONEWS. 2020-04-13. <https://www.vxonews.se/nyheter/sundebys-jattebygge-i-vaxjo-forsenas-ytterligare/> (Hämtad 2020-05-13)

Ingemark Milos, Anna, *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet: en analys av arkitekturkritik i svensk press*, Sekel, Diss. Lund: Lunds universitet, 2010, Lund, 2010. Finns tillgänglig online: <https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/5743016/1547995.pdf>

IST. *Om IST*. <https://www.ist.com/sv/om-ist> (Hämtad 2020-05-13)

Klarqvist, Björn, 'Ett år Arkitektur.', *Nordisk arkitekturforskning.*, 1994 (7:2), 1994.

Lissing, Thomas, *Växjö stad: kulturmiljö av riksintresse*, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Växjö, 2014

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.6ae610001636c9c68e540adb/1530168257655/V%C3%A4xj%C3%B6%20stad%20-%20kulturmilj%C3%B6%20av%20riksintresse.pdf>

Lund, Nils-Ole, *Arkitekturkritik og tradition*, Nordisk arkitekturforskning 1994:2

Nasar, Jack L., *The evaluative image of the city*, SAGE, London, 1998

Nationalencyklopedin, arkitektur. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/arkitektur> (Hämtad 2020-06-01)

Nielsen, Jens, *Länsstyrelsen: Sundebys jättebygge kan skada Växjö riksintresse*, Smålandsposten, 2018, <https://nxt.smp.se/vaxjo/tre-overklagar-sundebys-bygge/>

Palmblad, Samuel, *Byggmästaren 18, Öster, Växjö kommun. Rivning av villa/kontorshus* (Yttrande), dnr 15-2009-00307, kommunens dnr 09 BN306, 2009-05-12.

Palmblad, Samuel, *Kulturhistorisk utredning rörande fastigheterna Växjö 11:5 (Sigfridshäll) samt Byggmästaren 14, 17 och 18*. Smålands museum rapport 2015:15. Finns tillgänglig online:

<https://vaxjo.se/download/18.59777ce315d3abb23517d204/1500976234804/Kulturhistorisk%20utredning%20byggm%C3%A4staren%20o%20sigfridsh%C3%A4ll.pdf>

Spridd. *Fiktionens arkitektur – materialitet och hantverk*. 2016-04-28.

<http://www.spridd.se/nyheter/2016/4/28/fiktionens-arkitektur-materialitet-och-hantverk> (Hämtad 2020-05-13)

Spridd. *Sigfridshäll och byggmästaren*. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-13)

Statens fastighetsverk. Centralposthuset. shorturl.at/nCJPX (Hämtad 2020-05-13)

Sternudd, Catharina, *Bilder av småstaden: om estetisk värdering av en stadstyp*, Institutionen för arkitektur och byggd miljö, LTH, Lunds universitet, Diss. Lund: Lunds universitet, 2007, Lund, 2007. Finns tillgänglig online: <https://portal.research.lu.se/ws/files/5568124/27111.pdf>

Sundeby, Björn, *Arkitektur*, <http://bjornsundeby.com/arkitektur/> (Hämtad 2020-05-13)

Söderqvist, Lisbeth, *Att gestalta välfärd från idé till byggd miljö*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2008. Finns tillgänglig online: <http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1293207/FULLTEXT01.pdf>

Thomsson, Heléne, *Reflexiva intervjuer*, 2., [rev. och uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

Thunqvist, Jon. Kapitalet - *Entreprenören som muckar med Sveriges arkitekter* (podcast). 2016-04-03.

Wikipedia. *Gävle brandstation*. 2019-06-16
https://sv.wikipedia.org/wiki/G%C3%A4vle_brandstation (Hämtad 2020-05-13)

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

Växjö 11:5 (Sigfridshäll) samt Byggmästaren 14, 17 och 18, Smålands museum rapport 2015:15,
<https://vaxjo.se/download/18.59777ce315d3abb23517d204/1500976234804/Kulturhistorisk%20utredning%20byggm%C3%A4staren%20o%20sigfridsh%C3%A4ll.pdf>

Muntliga källor

Palmblad, S., enhetschef byggnadsvård Kulturparken Småland, intervju 2020-05-19.

Undersökningens analysmaterial

*Medan uppsatsen skrevs slutade länkarna till debattens texter på Smålandspostens hemsida att fungera. Istället anges länkar via Waybackmachine (Internet archive).

Adell Kind, Lennart. *Säg nej till fler fula betongklossar*. Smålandsposten. 2017-06-31.
<https://web.archive.org/web/20170803025735/http://www.smp.se/debatt/sag-nej-till-fler-fula-betongklossar-i-vaxjo/>

Bjerler, Ewa m.fl. *Tänk till om stadsbilden*. Smålandsposten. 2016-05-28.
<https://web.archive.org/web/20160529115559/http://www.smp.se/opinion/tank-till-om-stadsbilden/>

Gustafsson, Anders. *Sekelskifteshus ingen kupp*. Blekinge läns tidning. 2016-12-10.
<https://web.archive.org/web/20171021051524/http://www.blt.se/ledare/sekelskifteshus-ingen-kupp/>

Gordan, Rebecka. *Spridd väcker känslor med 1800-talspalats*. Arkitekten. 2016-05-23.
<https://arkitekten.se/nyheter/spridd-vacker-kanslor-med-1800-talspalats/> (Hämtad 2020-05-13)

Haggren, Kerstin. *Landmärke i Växjö i 1890-talsstil*. Smålandsposten. 2016-04-25.
<https://web.archive.org/web/20161222045933/http://www.smp.se/vaxjo/landmarke-i-vaxjo-i-1890-talsstil/>

Haraldsson, Eva m.fl. *Kopiera aldrig tidigare epokers sätt att bygga*. Smålandsposten. 2016-07-27. <https://web.archive.org/web/20160729060829/http://www.smp.se/opinion/kopiera-aldrig-tidigare-epokers-satt-att-bygga/>

Kjällbring, Fredrik. *Ja till de nya husen vid Sigfridshäll*. Smålandsposten. 2016-06-01.
<https://web.archive.org/web/20160808115404/http://www.smp.se/opinion/ja-till-de-nya-husen-vid-sigfridhall/>

Krantz, Karl Johan. *Skalan i Växjö har rubbats*. Smålandsposten. 2019-12-02.
<https://web.archive.org/web/20191202134301/http://www.smp.se/article/skalan-i-vaxjo-har-rubbats/>

Kroon, Clary. *It-entreprenör vill bygga sekelskifteshus i Växjö*. SVT Nyheter. 2017-12-20.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/it-entreprenor-vill-bygga-sekelskifteshus-i-vaxjo>
(Hämtad 2020-05-13)

Ledarredaktionen. Smålandsposten (svar på *Arkitektur är mer än bara yta*).
<https://web.archive.org/web/20160518104309/https://www.smp.se/ledare/arkitektur-ar-mer-an-bara-yta/>

Lönner, Kristian. *”Mer strömlinjeformat än miljonprogrammet”*. Mitt i Södermalm. 2017-11-28. <https://mitti.se/noje/mer-stromlinjeformat-miljonprogrammet/?omrade=sodermalm>
(Hämtad 2020-05-13)

Marken, Jesper, *Grönt ljus för Sundeby's omstridda bygge: ”Jag vann”*, Smålandsposten, 2018, <https://nxt.smp.se/vaxjo/gront-ljus-for-sundeby-s-omstridda-bygge-jag-vann/> (Hämtad 2020-05-14)

McCarter, Robert. *Djupt deprimerande att detta byggs i Sverige*. FORM. 2016:6, s. 90–91
<http://www.arkitekturupproret.se/wp-content/uploads/2015/05/22Djupt-deprimerande-att-detta-byggs-i-Sverige22-FORM-62016.pdf>

Sidenvall, Jacob. *Därför är husen så fula*. Smålandsposten. 2016-05-02.
<https://web.archive.org/web/20190917094124/http://www.smp.se/ledare/darfor-ar-husen-sa-fula/>

Sidenvall, Jacob. *Underskatta inte arkitekturen*. Smålandsposten. 2016-05-27.
<https://web.archive.org/web/20170803092135/http://www.smp.se/ledare/underskatta-inte-arkitekturen/>

Theдин, Olof. *Arkitektur är mer än bara yta*. Smålandsposten. 2016-05-18.
<https://web.archive.org/web/20160518104309/https://www.smp.se/ledare/arkitektur-ar-mer-an-bara-yta/>

Karlsson, Mikael. *Är IST-husen rätt strid att ta?* Smålandsposten. 2016-06-07.
<https://web.archive.org/web/20160608125938/https://www.smp.se/opinion/ar-ist-husen-ratt-strid-att-ta/>

Grossman, David. *Bygger vi det folk vill ha?* Fastighetstidningen. 2016-10-14.
<https://fastighetstidningen.se/bygger-vi-det-folk-vill-ha/> (Hämtad 2020-05-14)

Frankki, Hilda. *Konsult: Klassisk arkitektur inte okej*. Smålandsposten. 2017-06-16.
<https://web.archive.org/web/20180909090237/http://www.smp.se/vaxjo/konsult-klassiskt-arkitektur-inte-okej/>

Haage, Fredrik. *Strid för skönheten*. Smålandsposten. 2017-06-19.
<https://web.archive.org/web/20170825065406/http://www.smp.se/ledare/strid-for-skonheten/>

Johansson, Lars Anders. *Mer likriktning är knappast vad arkitekturen behöver*. Smedjan. 2017-07-03. <https://timbro.se/smedjan/mer-likriktning-ar-knappast-vad-arkitekturen-behoover/> (Hämtad 2020-05-14)

Figurförteckning

Figur 1: Fairclough, Norman. Faircloughs tredimensionella modell [illustration]. I Fairclough, Norman, *Discourse and social change*, Polity, Cambridge, 1992, s.73.

Figur 2: Broms Wessel, Ola. [situationsplan]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)

Figur 3: Broms Wessel, Ola. [illustration]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)

Figur 4: Broms Wessel, Ola. [ritning]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)

Figur 5: Broms Wessel, Ola. [illustration]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)

Figur 6: Broms Wessel, Ola. [ritning]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14). Bilden är beskuren.

Figur 7: Palmblad, Samuel. Byggmästaren 18 [fotografi]. I Palmblad, Samuel, *Kulturhistorisk utredning rörande fastigheterna Växjö 11:5 (Sigfridshäll) samt Byggmästaren 14, 17 och 18*, Småland museum, 2015, s.16.

Figur 8: Liljeqvist, Olle. Kulturparken Småland. Växjö centrum med bl a Stortorget och domkyrkan, 1963. I bakgrunden skymtar delar av Öster. [Fotografi] <https://digitaltmuseum.se/021016646691/vaxjo-centrum-med-bl-a-stortorget-och-domkyrkan-1963-i-bakgrunden-skymtar> (Hämtad 2020-05-19). Bilden är beskuren.

Figur 9: Broms Wessel, Ola. [fotografi]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)

Figur 10: Broms Wessel, Ola. [illustration]. <http://www.spridd.se/sigfridshll-och-byggmastaren> (Hämtad 2020-05-14)